

EVANGÉLIKUS HITTUDOMÁNYI EGYETEM
Rendszeres Teológiai Tanszék

EGYEZSÉGI IRAT
(FORMULA CONCORDIAE)

EPITOMÉ

Az 1598-as magyar fordítás és kiadás alapján
1908-ban Masznyik Endre által megjelentetett kiadás
átirata.

Kizárólag tanulmányi célokra,
egyetemi hallgatók használatára
készítette

Bachorecz Katalin
dr. Hubert Gabriella
dr. Reuss András

Budapest, 2000

Tartalom

Az Epitomé átírási szabálya	5
Az 1908-as címlap szövege	7
Előszó [1908] (<i>dr. Masznyik Endre</i>)	9
Summája azoknak az articulusoknak ... (<i>Az 1598-as címlap szövege</i>) .	13
Minden tisztességes és istenfélő rendeknek ... (<i>Az 1598-as kiadás előszava</i>)	15
Epitomé	23
A rövid reguláról és formáról	23
I. Az eredendő bűnről	24
II. A szabad akaratról	28
III. Az Isten előtt való hitbeli igazságról	32
IV. A jó cselekedetekről	35
V. A törvényről és az evangéliumról.	37
VI. A törvénynek harmadik hasznáról.	39
VII. Az Úr vacsorájáról	41
VIII. A Krisztus személyéről	46
IX. A Krisztusnak pokolra való szállásáról	52
X. Az anyaszentegyházi rendtartásokról	52
XI. Az Istennek öröktől fogván való elrendeléséről és választásáról .	54
XII. Egyéb eretnekekről és hittől szakadtakról	58
Utószó [1908] (<i>dr. Masznyik Endre</i>)	65

Az Epitomé átírási szabálya

A régi magyar szövegeket, tudományos igénnyel egyrészt facsimile-kiadásban, másrészt betűhű átíratban adhatjuk ki. Masznyik Endre 1908-ban, Pozsonyban, a Formula Concordiae (Egyezségi Irat) rövid foglatának, az Epitomének az első magyar fordítását betűhű átíratban adta közre.

Jelen kiadásunkban így nem volt szükség a betűhűségre. Nem követtük a modern átírási szabályt sem, mely szerint a szövegeket mai helyesírással, de a korabeli hangalakot, kiejtést megőrizve kell átírni. (Pl. vadnak; Istentül; hüt; tudomaniunkbul = tudományunkbúl; ezekbe = eszekbe stb.) Az Epitomének ez az új kiadása (mivel rendelkezésre áll a Masznyik-féle tudományos kiadás) elsősorban a hallgatók számára készült, így elsődleges célunk az volt, hogy a szöveget könnyebben olvashatóvá tegyük. Átírásunkban az eredeti, 1598-as fordítást mai helyesírással és mai kiejtésben adjuk közre. (Pl. vannak; Istentől; hit; tudományunkból; eszükbe stb.) Azokat a régi magyar szavakat, amelyeket ma már nem használunk, esetleg nem is ismerünk, megtartjuk, értelmüket a szó után [-]zárójelben magyarul vagy latinul (szótári vagy ragozott alakban) adjuk meg. (Pl. miultatul = miultátul [mióta]; állat [substantia, essentia] stb.)

A bibliai helyek az eredeti kiadásban latin rövidítésekkel szerepelnek, ezeket átírtuk a ma érvényes magyar protestáns rövidítésekre (pl. Deut = 5Móz). A szentírási helyek az eredetiben a margón olvashatóak, ezeket (-)jelben, kurzívval szedve beemeltük a megfelelő bibliai idézet végére. Az eredetiben csak a bibliai könyvek fejezetei vannak megadva, ezt követtük mi is – a fejezeteken belül a versek számát a Formula Concordiae német-latin kiadásának jegyzeteiből tudhatjuk meg. A sajtóhibákat, bibliai helytévesztéseket külön jelzés nélkül javítottuk, a rövidítéseket (pl. Sz. Lelek = Szentlélek) feloldottuk.

Masznyik Endre előszavát változtatás nélkül, mai helyesírással, az idézőjeles szövegeket átírás nélkül, megjegyzetelve adjuk közre. A kötet végén lévő latin részt: az aláírásokat és az eskü szövegét eredeti helyesírással közöljük, hiszen a vezetéknevek olvasata ma már nem mindig egyértelmű. Az eskü szövegét magyarul Masznyik Endre fordításában közöljük.

Az ágost. hitv. evangélikus keresztyén egyház

RÉGI EMLÉKEI.

Az evangélikus egyházkerületek támogatásával

kiadja a

Luther Társaság.

I.

Egyezés Könyve

1598.

Sajtó alá rendezte

Dr. Masznyik Endre,
theol. akad. igazgatótanár.

POZSONY

Wigand F. K. könyvnyomdája.
1908.

A „*Luther-Társaság*” egyik legszebb és legfontosabb vállalatának „Az ág. hitv. evangélikus egyház Régi Emlékeinek” sorozatát nyitjuk meg evangéliumi protestáns egyházi irodalmunk ezen drága ereklyéjének, az „Egyezés Könyve” című hitvallásunk *XVI-ik századból való magyar fordításának* közrebocsátásával.

Sok ősi örökségünk ment már veszendőbe. Egykor-akkor s épp a XVI. és XVII-ik században valóban gazdag egyházi irodalmunk volt. Hiszen a XVIII-ik század egyik kiváló evang. dogmatikusa, *Achs Mihály*, a derék bártfai gimnáziumi rektor, „*Magyar Theológiá*”-jában még „*sok szép idvességes könyvekről*” beszél, amiket „*eleink írnak avagy idegen nyelvből is magyar nyelvünkre fordítanak; kik közül – úgymond – most is néhol-néhol láttatnak ama kegyes emlékeztető Szent-Írás magyarító Doktorok és Professzorok Theológiái, úgymint a Hutterus Lenárté, Hunnius Aegidiusé, Hunnius Miklósé, Meisner Boldizsáré, Haffenröffer Mátyásé, Maier Friderikus Jánosé, Kegelius Filepnek XII elmékedései, Gerhard Jánosnak a kegyességről való gyakorlása, Arnd Jánosnak Paradicsom Kerte, Mollerus Mártonnak a keresztény életnek és üdvességes halálnak mestersége.*”¹

---

¹ Ács Mihály, ifj. (1672-1711) Magyar theológiája Johann Friedrich König (1619-1664) Theologia positivá-jának a fordítása, Bártfa 1709. – RMK I. 1757. Megtalálható az Evangélikus Országos Könyvtárban [EOK, R 31]. Az Ács Mihály által felsorolt evangélikus teológusok műveinek első magyar fordításai a 17. században készültek, s egy részük megtalálható az EOK-ban:

HUTTER, Leonhard: *Tabella synoptica ...* Ford.: Lethenyei István. Csepreg 1625. – RMNy 1324. [vitairat]

HUTTER, Leonhard: *Az szent jrasbeli hitünc againac rövid öszve-szedese ...* Ford.: Lethenyei István. Csepreg 1635. – RMK I. 642 = RMNy 1602.

HUNNIUS, Aegidius: *Az igaz aniaszentegyhazirol es ennec feieröl az Christvsrol ...* Ford.: Eszterházi Tamás, Kürti István. Sárvár 1602. – RMK I. 378 = RMNy 888 [EOK, R 908]. [vitairat]

HUNNIUS, Nikolaus: *Roevid és fundamentomos tracta ...* H.n. 1690. – RMK I. 1398.

MEISNER, Balthasar: *A b. e. d. Boldisar Meisner sz. elmelkedesinek a vasarnapi evangeliomokba magyar nyelvvel való megajándékozása ...* Ford.: Madarász Márton. Lőcse 1635. – RMK I. 652 = RMNy 1629 [EOK, R 598]. [postillák]

MEISNER, Balthasar: *Catholicus valasz ...* H. n. 1690. – RMK I. 1397. [Egy kötetben jelent meg Nicolaus Hunnius és Johann Friedrich Mayer műveivel (RMK I. 1397-1399).]

HAFENREFFER, Matthias: *Az szent irasbeli hitvnc againak bizonyos moddal es rendel három könyvekre való osztasa ...* Ford.: Zvonarics Imre. Keresztúr 1614. – RMK I. 449 = RMNy 1072 [EOK, R 336].

MAYER, Johann Friedrich: *A papista vallasra hajlott lutheranusok lelkek isméretinek kinnya ...* Ford.: Petróczi Kata Szidónia. H. n. 1690. – RMK I. 1399.

KEGEL, Philipp: *Tizenket idvösseges elmelkedesec ...* Ford.: Debreceni Péter. Leyden 1637. – RMK I. 669. [református fordítás] A mű 2. fordítását Deselvics István készítette: Lőcsén és Bártfán is megjelent 1639-ben. – RMK I. 695 és 686 [evangélikus fordítás]. [A lőcsei kiadás megtalálható: EOK, R 594, R 595.]

GERHARD, Johann: *Ötven szenteseges elmelkedesec ...* – Ez második könyveczke kegyes és keresztien életnek négy rendbeli gyakorlását szép isteni imádságokban foglal magában. Ford.: Zólyomi Perinna Boldizsár. Bártfa 1616. – RMK I. 460 = RMNy 1100. Ács Mihály Gerhard e két művét újra kiadta 1710-ben Bártfán – RMK I. 1771, 1772 [EOK, R 32].

Hová lettek e becses művek? Végképp elpusztultak vagy csak lappangnak a nyilvános és magán könyvtárak rejtekhelyein? Avagy idegenek őrzik erős zár alatt?

Ki törődik velük? Ki gyűjti össze mind e szent, drága emlékeket?!

Bizony ideje, hogy e részben is tegyünk már valamit. Ideje, hogy elsősorban épp ama fent említett drága ereklyénket, az „*Egyezés Könyvé*”-nek XVI. századból való magyar fordítását mentsük meg és tegyük közkinccsé, hiszen e könyvünkben immár csak egyetlen egy példány van meg, s az sincs a mi birtokunkban, hanem *a kassai róm. katolikus püspöki könyvtárban*.

Kéziratban e művet már évek óta őrzém, de nem akartam addig közrebocsátani, míg az eredeti példánnyal egybe nem vethetem, s teljesen hű és pontos szöveget nem nyújthattam. Most azonban, hogy immár az eredeti példány is rendelkezésemre áll, még pedig – s ezt teljes hálával jegyzem ide – magának a kassai róm. katolikus püspöknek, *dr. Fischer Colbrie Ágost* ő nagyméltóságának szívességéből, megindítjuk vele, mint legméltóbb kezdettel, evang. egyházunk „Régi Emlékei”-nek sorozatát.

E művet ugyanis a Lutherünk reformációjához s az Ágostai Hitvalláshoz rendíthetetlenül ragaszkodó evangélikus lelkipásztorok, miként ez a hozzá írt, s valószínűleg Reczés János csepregi esperes tollából származó elüljáró beszédből kitűnik, akkor adták ki, mikor „*Böithe Istuan Superintendens gonduisseletlensegebül auag inkab ugan akaratiabul lassan lassa az Carolostadius deogleletes tudomannianak hintegetői az (evangelikus) urasagok tartomanniaba be mazkaltanak kik az előbbi igaz és üdüösseges tudomant változtatuan botrankozast zörzöttének.*” S kiadták, „*hogy mind ez világ előtt megtessék ... kik zakadtanak el, attul az igaz tudomantul, kit az fölseges Isten, itt az mi edes hazankban az Papistasagnak sötetsege utan ki nilatkozottatott, es kik legyenek az föllyü meg neuezött vizha voniasnak okai.*”

Nem hiszem, hogy legyen művelt evangélikus ember, akit ez a könyvecske, amely *Szabó Károly Régi Magyar Könyvészete* szerint is (l. I. 304. sz.) a kassai róm. katolikus püspöki könyvtár unicuma,² úgy kultúrtörténeti, mint magyar irodalmi s nyelvészeti, sőt különösen is evangélikus vallási s egyházi szempontból ne érdekelne. A magyar dogmatikai műnyelv szempontjából pedig egyenesen megbecsülhetetlen értéke van annak, hiszen tudnivaló, hogy a „*Formula Concordiae*”, mint közvetlen átmenet a hitvallási

---

ARND[T], Johann: Keresztyéni jóságos tselekedetekkel tellyes Paraditsom kertetske ... Ford.: Huszti István. Kolozsvár 1698. – RMK I. 1524. Javított kiadását Bél Mátyás készítette: Nürnberg 1724. [EOK, R 793].

MOELLER, Martin: Manvale, az az kezben hordozo könyvetske kérdésekkel es imádságokkal tellyes, az mellyekben idvösséges és igen szükséges elmélkedések is vadnak ... Ford.: Zólyomi Perinna Boldizsár. Lőcse 1614. – RMK I. 450 = RMNy 1077.

² SZABÓ Károly: Régi Magyar Könyvtár I. Az 1531-1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve. Bp. 1879. 304. sz. [RMK I. 304.] = BORSA Gedeon – [etc.]: Régi Magyarországi Nyomtatványok 1473-1600. Bp. 1971. 834. sz. [RMNy 834]

Az unicum ma is Kassán, a róm. kat. püspöki könyvtárban található (Diecézna Knížnica), de mikrofilmen hozzáférhető a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában.

irodalomból a dogmatika teológiai termékekhez, valóságos kincsestára a legfontosabb és leghatározottabb dogmatikai terminusoknak.

Felette igen nagy tehát az én örömöm, hogy ezt a becses s valóban ereklye számba menő könyvecskét a „*Luther-Társaság*” megbízásából sajtó alá rendezhetem s közkinccsé tehetem.

S még nagyobb hálám, hogy ezt lehetővé tették: elsősorban a fennkölt gondolkodású kassai róm. katolikus püspök, *dr. Fischer Colbrie Ágost* ő nagyméltósága, aki a múltak keserveinek enyhítéseként most maga bocsátja rendelkezésünkre, amitől hajdan apáinkat megfosztották; továbbá a mi evangélikus egyházunk nemes „*Luther-Társasága*” és egyházi irodalmunk felvirágoztatását igazán szívükön viselő *összes püspökeink*, akiknek is hathatós pártfogásukért és támogatásukért egyen-egyen forró köszönetet mondok.

Adja Isten, hogy e drága ereklyénket mielőbb nyomon kövessék a többiek is mind, hogy mielőbb közkinccsé váljanak: *legelső* (1582-ből való) magyar *Agendánk* (a marosvásárhelyi ref. főiskola unicuma);³ az *Ágostai hitvallás legelső* (1610-ből való) *fordítása* (a Nemzeti Múzeum unicuma),⁴ *legelső*, a Sopron megyei seniorok által (1598-ban) kiadott *Egyházi törvénykönyvünk* (a pápai ref. egyházmegye unicuma);⁵ aztán egyik *legrégebb énekeskönyvünk*, a bártfai;⁶ majd Rezik Gymnasiológiája⁷ és sok más egyéb becsesebbnél becsesebb ereklyénk.

S jó Istenünk megadja ezt, ha magunk is igyekezünk.

Pozsony, 1908. máj. 15.

Dr. Masznyik Endre

³ HELTAI Gáspár 1550-es és 1559-es Agendája után (RMNy 85, 154) Bornemisza Péter jelentetett meg evangélikus agendát 1577-ben (RMNy 396). 1582-ben Beythe István agendája jelent meg Németújvárott (RMNy 517), egy példánya Marosvásárhelyen található, 1598-ban adták ki a keresztúri agendát (RMNy 833), melynek egyetlen példánya az OSZK-ban van.

⁴ Az Ágostai Hitvallás magyarul először a 16. század végén jelent meg, Ioannes Manlius nyomtatta ki Nádasdy Ferenc megbízásából. Példány nem maradt belőle meg. (Ld. FABINY Tibor – HAFENSCHER Károly: *Négy százötven éves az Ágostai Hitvallás*. Bp. 1980. 33.) Az első ismert Ágostai Hitvallás-fordításunkat Pálházi Göncz Miklós, felsődunamelléki evangélikus püspök készítette. Fordítása kéziratban maradt fenn (Sopron, Gyülekezeti Levéltár), e fordítás egy része („Az Vr vachoraiarvl az igaz Avgvstana Confessio szerint”) 1613-ban megjelent Sopronkeresztúrott (RMK I. 441 = RMNy 1057).

⁵ A dunántúli evangélikus egyházi törvénykönyv 1595 körül jött létre Meszlényben. 1598-as kéziratát Mokos Imre közölte 1892-ben (*A dunántúli ág. hitv. evang. egyház 1598-iki törvénykönyve*. Bp. 1892.). Azóta előkerült a törvénykönyv 17. századi nyomtatott kiadása is (*Canones*, az az az egyházi szolgák életenc, tisztinec és tisztesseséges magoc tartásánac regulái ... Csepreg 1630. – RMK I. 590 = RMNy 1457).

⁶ Az kereztieni gievlekezetben valo isteni diczéreték ...Bártfa 1593. (RMK I. 267 = RMNy 713).

⁷ Rezik János eperjesi evangélikus tanár kéziratosa műve: *Gymnasiologia, seu: Historia scholarum et rectorum evangelicorum in Hungaria*. (Ld. REZIK, Ioannes – MATTHAEIDES, Samuel: *Gymnaziológia*. [Pozsony] Bratislava 1971.)

Summája

azoknak az articulusoknak,
kikről vetekedések támadtak
az Augustana Confessióban való tanítók között,
és akik ez következő írásban

(mely az Egyezésnek Könyvéből
magyar nyelven íratott)
Isten igéjének tanítása szerint
és a hitnek egyenlő folyása szerint
isteni félelemmel megmagyaráztattak.

Ecclesiastici 4.
Mindhalálig viaskodjál az igazságért,
és az Isten meggyőzi érted a te ellenségedet.⁸

Anno MDXCVIII.

---

⁸ Az Egyezés Könyve (RMK I. 304 = RMNy 834) címlapjának betűhú átírata:

„SVMMAIA / Azoknak az Arti-/CVLOSOKNAK KIK-/REVL VETEKEODESEK /
tamadtanak az Augustana Con-/fessióban való tanítottok kö-/zött, es akkik, / EZ
KEOVETKEOZENDEO / irásban, (mely az Egyezésnek köni-/uebül Magyar nieluen
irattott) Isten / igeienek tanettasa zerent es az / hütnek egienlő folyasa ze-/rent Isteni
felelemmel / meg magyaraz-/tattanak. / Ecclesiastici 4. / Mind halalig viaskodgyal az
igassagert, es az / Isten meg győzi erted az the ellensegidet. /ANNO M.D.XCVIII.”

A címlap bibliai idézete: Jézus, Sirák fiának könyve (Ecclesiasticus liber) 4,28.

MINDEN TISZTESSÉGES ÉS ISTENFÉLŐ RENDEKNEK,
kik egész Magyarországbán,
s kiváltképpen Sopron, Vasvár és Zala vármegyékben vannak

a kegyelmes Istentől sok ideig való jó egészséget, csendes békességet és örök boldogságot kívánunk, s tisztünk szerint való alázatos szolgálatunkat ajánljuk.

Visszavonás [viszály] támadott, amint tudjátok fejenként, istenfélő népek, kik Sopron, Vasvár és Zala vármegyéket lakjátok, a ti tartománytokban lakozó egyházi rendek között a hit dolgában, és e veszedelmes visszavonás utálatos szitkokat és nyelvvel való emberöldökléseket is szerzett írás által némely személyektől, kikről következőképpen emlékezünk.

E visszavonásnak és abból következő szitkoknak sokan azt tartják, hogy mi legyünk okai, kik e következő írást kezünk írásával és esküvésünkkel jóvallottuk [helyeseltük, jóvá hagytuk]. Sokan, miután fogva [mióta] ez a visszavonás köztünk támadta, a pápistaságnak nevével is terhelnek bennünket, és ugyan azt tartják, a hamis atyafiaktól elhitettvén, hogy ebből a mi tudományunkból semmi egyéb a pápistaságnál nem következik. S mindezek mellett egyéb gyűlölséges híreket és nevezeteket is szólnak felőlünk, hogy személyünket álnokul gyalázzván, igaz tudományunkat is gyűlölségessé tegyék.

De hogy mind e világ előtt megtessék, hogy hamis legyen az igazság nem barátinak ilyen felőlünk való értelmük, im mi Isten Lelkének segítségével megírjuk e jelenvaló írásunkban rövideden [röviden], de igazán a ti tartománytokban való Isten anyaszentegyházának históriáját, hogy ebből eszükbe vegyék mindenek, kik szakadtanak legyen el [szakadtak el] attól az igaz tudománytól, kit a fölséges Isten itt a mi édes hazánkban a pápistaságnak sötétsége után kinyilatkoztatott, és kik legyenek a felül megnevezett visszavonásnak is okai.

Ezután mi legyen a mi tudományunk, hitünk és vallásunk azok felől az articulusok felől, kikről köztünk vetekedés támadott, az Egyezésnek Könyvéből⁹ magyar nyelven ez írásban megjelentjük, hogy az is megtessék, ha pápistákká lettünk-e, avagy nem, amint némelyek álnokul kárhoztatnak bennünket.

---

⁹ A németül Konkordienformel, latinul Formula Concordiae elnevezésű evangélikus hitvallási iratot és az evangélikus hitvallási iratok – összesen 10 hitvallást tartalmazó – gyűjteményét (Liber Concordiae) egyaránt sokáig nevezték magyarul Egyezés Könyvének (vö. Payr Sándor megállapítását: A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története. I. Sopron, 1924. 739). Ez természetesen félreértésekre adhat alkalmat. Az egyértelmű beszéd érdekében ma két magyar elnevezést használunk: a Formula Concordiae az Egyezési Irat, a Liber Concordiae a Konkordia Könyv, esetleg Egyezés Könyve. Ezt a megkülönböztetést azonban nem lehet az előttünk levő szövegen következetesen érvényesíteni.

Mindezeket azért uraságtokat, amint illik, alázatosan kérjük, hogy fejenként uraságtok isteni félelemmel megértse, és minket minden hamis vádolások ellen mentsen és oltalmazzon evégre, hogy uraságtok szárnya és oltalma alatt a Krisztusnak üdvösséges evangéliuma folyhasson és terjedhessen a mi munkálkodásunk által, sokaknak üdvösségére, és hogy efféle hamis vádolások által a mi tanításunktól a szegény község ne idegeníttessék lelkük üdvösségének nagy kárával. Efelől jó reménységünk lévén, így kezdjük el írásunkat.

Minekutána a felséges Isten az ő választott eszköze által, Luther Márton által az ő anyaszentegyházát a pápistaságnak Egyiptomából megszabadította (*Anno 1517*), hirdettette is az ő üdvösséges evangéliumának igéjét, legelőször Saxoniában, ahol Luthernek lakása volt. De amiképpen az ő szent Fiát nemcsak egy nemzetségnek, hanem e széles földön való minden népeknek küldte vala, azonképpen az ő evangéliumának égő szövétnékét is e mi időnkben nemcsak Németországban, hanem egyéb nemzetségek között is meggyújtotta. Mert igaz az, amit Szent Pál mond Isten felől, hogy ő nem kívánja senkinek elvesztét, hanem inkább akarja, hogy mindenek megtérjenek és üdvözüljenek (*1Tim 2*). Mely jó akaratáról Istennek Szent Péter is ugyanezen értelemmel teszen vallást (*IPt 2. & 3*). Sőt ő maga az élő Isten is azt mondja: Élek én, Isten, nem akarom a bűnös embernek halálát, hanem hogy megtérjen és éljen (*Ez 18 & 33*).

Ebből az Istennek hozzánk való jó akaratából lett, hogy ez a mi édes hazánk sem maradott az evangéliumnak tündöklő világossága nélkül, hanem ezelőtt nem sokban, hatvan esztendővel (*ab anno 1538*) kezdte itt is hirdettetni Isten az ő evangéliumát jámbor, istenfélő, tudós emberek által, s annak erőt és gyarapodást is adott, és mind a mi időnkig, amint látjuk, megtartotta közöttünk.

De még az evangélium kinyilatkoztatásának elején a pokolbeli ördög az igazságnak ellenségeket támasztott. Mert föltámasztotta az evangéliumhirdető Luther Márton ellen a barátokat (*Anno 1519*) és a római keresztyénségnek minden támogatóit (*Anno partim 1522*). Ezek mellett Carolostadiust [Karlstadtot], Zwingliust [Zwinglit], Ocolampadiust (*Partim 1524*) és egyebeket, kikkel noha el nem nyomhatta, de azért késlelte az evangéliumnak folyását és terjedését.

Ezek ellen, mivelhogy kívántatott tőle, Luther Márton a keresztyénség vallását Augustában (*Anno 1530*), az ötödik Károly császárnak írva küldte jámbor, istenfélő hercegek által, kik az evangéliumnak kiterjedését vele egyetemben nagy szívük szerint kívánták. Amely városban lett dologról az a vallás még ma is Augustana Confessiónak hívattatik.

Itt, a mi hazánkban is, hogy az evangélium hirdetésének és terjedésének az ördög eszközi által akadéka [akadálya] ne lenne, akkorbeli keresztyén tanítók gondolták, hogy egy bizonyos megíratott vallást követnének, mely szerint az ő tanításukban foglalatoskodhatnának. S mivelhogy az Augustana Confessio Istennek az evangélium hirdetésére bizonyos választott személytől, a Szentírásnak folyása szerint íratott volt, és sok fő-fő népektől s istenfélő hercegektől javallattatott (*Anno 1576*), ők sem választottanak más Confessiót,

hanem azt bevévén aszerint tanítottanak egyebeket is, és abban való állhatatos megmaradásukról mind Isten előtt, s mind az ő anyaszentegyháza előtt tudományt tettek.

Ennek pedig a vallásnak őrizésére és Isten után való oltalmazására, s az egész anyaszentegyháznak itt a ti uraságtok tartományában való igazgatására választotta szuperintendensül ama tudós és istenfélő Szegedi Máté prédikátort, ki megemlékezvén tisztéről, gondot is viselt, egyezségben és nagy békességben tartotta az ő tiszte alatt való anyaszentegyházakat. S minekutána ebbéli szorgalmatosságában tisztességes vénséget ért (*Anno 1585*), sok vigyázási és fáradozási után ebből a siralomnak völgyéből az örök anyaszentegyháznak társaságára vitetett.

Ennek az árnyékvilágból való kimúlása után, miérthogy az anyaszentegyház olyan előjáró nélkül nem lehetett, ismét idejére és tudományára nézvén választatott (*Anno eodem*) Beythe István prédikátor ugyanazonképpen, mint amaz első, hogy semmit az Isten igéjéből vétetett Augustana Confessio szerint való isteni tiszteletben meg ne változtatna, hanem maga is aszerint tanítana, s egyebeket is arra igazgatna. Erre a mi közönséges gyűlésünkben fogadást is tett Beythe István, de minemű szívvvel és lelkiismerettel cselekedte legyen, azt az ő utolsó cselekedeti megjelentik. Mert gondviseletlenségéből avagy inkább ugyan akaratából lassan-lassan a Carolostadius dögletes tudományának hintegetői a ti uraságtok tartományába bemászkaltnak, kik az előbbi igaz és üdvösséges tudományt változtatván botránkozást szerzettek.

Ezt látván némelyek, akikhez tisztük szerint illet, intették Beythe Istvánt (*Anno 1591*) velünk egyetemben az előbbi egyezségre, de – noha sokszor ígérte erre való gondviselését – mindazáltal nem cselekedte Beythe István, hanem csak halogatta, hogy ha valamint elmúlathatta [elhagyhatta] volna.

Beythe Istvánnak ilyen halogatását értvén azok, akiknek ezt érteni kellett, nemcsak Beythe Istvánt, hanem fejenként mindnyájunkat parancsolatokkal kényszerítették az előbbi egyezségre. Mi Beythe Istvánt sokszor kértük s intettük is, hogy e dologra gondot viseljen: de ő, mikor leginkább gondviselése kívántatott, akkor magát béres szolgává tévén, tisztit letette s közülünk kiment, sem könyörgésünket, sem sokszor való esedezésünket elő nem vette, hogy akkorbéli ügyünkben gondot viselt volna reánk. Mit kellett tennünk? Azután való gyűlésünkben mi is mind Isten előtt, s mind az ő anyaszentegyháza előtt tudományt tettünk, hogy mivel olyan ügyünkben, mely sokaknak üdvösségére való volt, elhagyott bennünket, mi sem akarjuk ötöt szuperintendensünknek tartani, és ezt az ő reánk küldtetett káromló levelével indítatván levelünkben neki meg is jelentettük.

S ki vezet, ha mi nem: hogy Beythe Istvánt szuperintendensünknek nem ismerjük, sem tartjuk, mi, kik szuperintendensségének idejében tőle szerelmes atyafiaknak tartattunk, fejenként lopókká, paráznákká, emberöldöklökké, hittől szakadtakká és mindenféle förtelmes bűnökben heverőkké lettünk előtte. Szintén, mint Krisztus is, nem akarván a zsidó papi fejedelmeknek és a

farizeusoknak dögletes tudományukat követni, tőlük samaritánusnak, ördögösnek, részegesnek és a publicanusok [vámzedők] társának hívatott és ítéltetett (*Jn 8*). Ez volt röviden, eleitől fogván való állapota a ti jószágokban való Isten anyaszentegyházának mind a mostani visszavonásnak idejéig. Immár ti uraságtok tegyen bár ítéletet felőle, ha mi vagyunk-e okai ennek a visszavonásnak és Beythe Istvántól származott aggnőkhöz illendő utálatos szitkozódásnak.

De míg az léssen, Beythe Istvántól mi azt kérjük ti uraságtok színe és személye előtt: látta-e ő nekünk olyan bűnökben való életünket, amineműeket kinyomtatott tudatlan verseiben álnokul reánk kiáltott? Ha azt mondja, hogy látta, azt kérjük tőle: miért nem tartotta meg, szuperintendensnek tartván, magát amaz bölcs Salamon mondását: Amelyeket a te szemeid láttanak, ne hányd elő hamar feddésedben, mert félő, hogy azután meg nem jobbíthatod dolgodat, ha megszegyeníted felebarátodat (*Péld 25*). Ha azt mondja, hogy tisztelte kényszerítette őtet erre, noha nem igaz, mert letette már akkor az ő tisztét, mikor ezt cselekedte, mindazáltal helyén hagyván mondását arra kérjük: miért nem követte e cselekedetiben ama Krisztus reguláját (*Mt 18*): Ha vétkezendik a te felebarátod ellened, menjél és feddjed meg őtet tennen magatok közt, ha megfogadja szódat, megnyered felebarátodat, ha pedig szódat nem fogadja, végy egy avagy két személyt melléd, hogy egy avagy két bizonyosság szájában állhasson meg minden ige. Ha azoknak sem fogadja szavukat, mondd meg az anyaszentegyháznak. Ha pedig az anyaszentegyháznak szavát nem fogadja, olyannak tartsad, mint a pogányt és publicanust. Mikor és melyikünkkel cselekedte ezt Beythe István?

Ha azt mondja, hogy ő nem látta azokat, akiket reánk kiáltott (aminthogy nem is látta), hanem csak hallotta: azt kérjük tőle, micsoda embertől hallotta? Olytól-e, kinek szava hihető, vagy pedig csak valami csélcsap hazug embertől? Ha azt mondja, hogy szava meghihető embertől hallotta, azt féljük, hogy nem igazat mond, mert azt mondja Salamon: A hazugságot az igaz ember gyűlöli (*Péld 13*). Ha pedig hazug és csalárd embertől mondja, hogy hallotta, elhiszük, sőt magunk is valljuk, mert Salamon is velünk tartja, s így szól: A hamis tanú és csélcsap ember szól hazugságokat (*Péld 14*). Ezt nem tagadhatja Beythe István, mert lelkiismerete sem hagy tagadást neki tenni, azért mit mondjunk mi őfelőle? Csak azt, amit Salamon mond: A gonosz ember enged az álnok nyelvnek, és a csalárd a hazug ajakaknak (*Péld 17*). Hát gonosz és csalárd ember Beythe István, mert ő engedett ezeknek. S mint vagyon dolga? Megjelenti Szent Pál, s azt mondja, hogy Istennek gyűlölségében vagyon ő, mikor így szól: *Detractores deo sunt odibiles (Róm 1)*.¹⁰ Sőt, még emberséges emberek előtt is utálatossá lett, amint Salamon írja, így szólván: *Abominatio hominum detractor (Péld 24)*. Ebből fejtse ki, ha lehet, magát Beythe István.

De míg ebben foglalatatoskodik, ismét azt kérjük tőle mind e világ előtt: Miért cselekedte az utálatos szitkoknak reánk kiáltását? Nem reméljük, hogy azt mondja, hogy haragjából és reánk való bosszankodásából cselekedte volna, de

¹⁰ Róm 1,30: „...rágalmazók, istengyűlölők, ...”

ha azt mondja, tudja, mit mond Krisztus: *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio (Mt 5)*. Azért emlékezzék meg amaz bölcs Sirák intéséről: Ne légy gyors a haragra, mert a bolondok kebelében nyugszik a harag (*Sirák 7*). Ha pedig fordítja szavát, s azt kezdi mondani, hogy azért cselekedte, mert igazak, akiket szólt, és mert gyűlöli a mi tisztátalanságunkat, noha Istennel bizonyítjuk, hogy hazug, mindazáltal az egész emberi nemzetségnek romlott voltát magunkban ismervén azt mondjuk a szent Ézsaiás prófétával egyetemben: Tisztátalanokká lettünk mi mindnyájan, és mint a hőszámos [menstruus] asszonyállatnak ruhája, olyan minden mi igazságunk (*Ézs 64*). Mert nincs senki igaz, nincs értelmes, nincs istenkereső (*Róm 3; Zsolt 14*). Mindnyájan elhanyagoltanak és haszontalanokká lettenek, nincs, ki jót cselekedjék, nincsen csak egy is (*Zsolt 53*). De azért a bölcs Sirákkal mi intünk téged Beythe István: Ne utáld meg az ő bűneitől eltérő embert, se szemére ne hányjad neki azokat, hanem megemlékezzél, hogy mindnyájan a romlandóság alatt vagyunk (*Sirák 8*). Mert valamely napon megtér az istentelen az ő istentelenségéből, azt mondja Ezékiel, hogy nem árt neki az ő istentelensége (*Ez 33*). Sőt, erre is intjük, hogy gondolkodjék Istennek amaz mondásáról, melyet Ézsaiás ír, mikor így szól: Akik azt mondják, menj el tőlem, és ne közelíts hozzám, mert tisztátalan vagy, ezek füstté lesznek az én haragomban, és mind napestig égő tűzzé (*Ézs 65*). Ebből is lássa, mint fejtőzhetik ki [fejtőzni = se eliberare], mert bizony feje fölött a sulyok [fistuca], mert nem érzi.

Végezetre, miérthogy Cicero azt mondja (*Cicero in oratione contra Sallustium*): *Carere debet omni vitio qui in alium paratus est dicere.*¹¹ Azt kérjük, ha azt tartotta-e maga felől, amit Cicero mond, mikor minket hazugsággal terhelni igyekezett. Ha azt mondja, hogy nem, hát miért hágtá által az emberségnek határát. Miért nem emlékezett meg arról, amit Isten Ézsaiás prófécijában mond: Ne féljete az embereknek gyalázatától, és az ő káromlásuktól ne rettegjete. Mert mint a ruházatot, úgy eszi meg őket a fereg, és mint a gyapjat, úgy rágja meg őket a moly (*Ézs 51*). Ha pedig a Cicero mondása szerint valónak ítélte magát lenni ebbeli cselekedetiben, tehát mi bátran képmutatónak merjük Beythe Istvánt mondani Hieronymusszal, ki így szól (*Hieron. Cap. 22. Matth.*): *Hypocrita est qui aliud est & aliud simulat.*¹² Mert az ő maga felől való ítéletit cselekedete hamisítja. Bár többről ne, hanem csak szegény Kálmán deák dolgáról (kit kezével ölt meg) gondolkodjék is, szemetet talál Beythe István a maga háza előtt is, csak győzze söpörni, gerendát talál a maga szemében is (*Mt 7*), csak vethesse ki. Képmutató Beythe, vesd ki előbb a gerendát a tennen szemedből, s akkor aztán inkább ki látod vetni a szálkát a te felebarátod szeméből. Ha veszed tőlünk Beythe István, tehát a bölcs Sirákkal, jódra igyekezővén intünk: *Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizeris in labiis tuis: Attende in illis, ne forte cadas, et adducas animae tuae inhonorationem, & revelet DEUS absconsa tua, & in medio synagogae*

¹¹ Cicero a Sallustius elleni beszédben: Szükségképpen minden hibától mentes az, aki kész (ezt) mással szemben kimondani.

¹² Képmutató az, aki más, mint amit színlel.

elidat te, quoniam accessisti maligne ad Dominum, & cor tuum plenum est dolo & fallacia (*Sirák 1*).¹³ Mert a te jövendő állapotod felől így szól Jób: A képmutatónak öröme csak egy szempillantásig vagy. Ha mind az égig fölemelkedik is az ő kevélysége és feje a felhőket éri is, mint egy szemét végre elvész, és akik őtet azelőtt látták, azt mondják: Hol vagy? Mint az elrepülő álmom nem találta meg, elmúlik, mint az éjjeli látás. A szem, mely őtet látta azelőtt, nem látja többül [többé], sem többül nem nézi őtet az ő helye. Az ő fiai szegénységgel törettetnek meg, és az ő kezei megadják neki az ő fájalmát. Az ő tetemei ifjúságának vétkeivel telnek be, és a porban vele alusznak (*Jób 20*). De Isten ítéletire hagyjuk mi Beythe István cselekedetét. És noha mindezeket méltán, s igazán is ugyan teljes megrázattal és kifolyó mértékkel önthetnénk vissza az ő kebelébe, mindazáltal nem cselekedünk, hogy bosszúállóknak ne ítéltsünk, követvén a bölcs Salamon intését, ki azt mondja: Ne mondd azt, amint velem cselekedett, én is úgy cselekeszem vele, és megfizetek mindennek az ő cselekedeti szerint (*Péld 24*). Hanem Istenünkre bízunk mi a bosszúállást, mert tudjuk, ki mondta azt: Mea est ultio & ego retribuam (*5Móz 32; Zsid 10*).¹⁴

Immár ti uraságtokra fordítjuk szónkat. S ha ti uraságtok ugyan valóban kívánja megérteni okát a reánk kiáltatott sok utálatos szitkoknak, Szent Pállal egyetemben azt mondjuk, hogy azért munkálkodunk és szidalmaztatunk, mert bízunk az élő Istenben, aki minden embereknek, s kiváltképpen az igazaknak üdvözítője (*1Tim 4*). Szent Jánosnak amaz írását is példa szerint magunkra alkalmaztatván, ahol az mondja: Propter quid Cain occidit Abel? Quia opera eius erant maligna, fratris autem iusta (*1Jn 3*);¹⁵ azt mondjuk, hogy a mi Káinunk is azért üldöz bennünket, mert az ő cselekedeti rakvák álnoksággal, a mi hitünk pedig, tudományunk és vallásunk miérthogy Isten igéjéből vétetett, igaz.

Hogy pedig merő igazság legyen az, amiért mi üldöztetünk, kergettetünk és szidalmaztatunk, a mi következő vallásunk megjelenti, melyben mindazt megírtuk, mi legyen a mi hitünk, tudományunk és vallásunk azok felől az articulusok felől, kikről vetekedés támadott, s mind pedig azt, minemű értelmeket és vélekedéseket nem jövallhatunk [nem helyeselhetünk] ugyanazon articulusok felől lelkiismeretünknek nagy sérelme nélkül.

Uraságtoknak azért mégis alázatosan könyörgünk, hogy mindezeket uraságtok isteni félelemmel tekintse meg, és az igazságnak ilyen üldözését ne szenvedje, hanem inkább az evangéliumnak tőlünk hirdettetett igazságát oltalmazza, és annak üldözőit, a jó és tisztességes hírnek-névnek gyalázóival egyetemben távoztassa, melyre a bölcs Salamon is inti uraságtokat s egyebeket is, így szólván: Cum detractoribus ne commiscearis, quoniam repente conurget perditio eorum (*Péld 24*).¹⁶

¹³ Sirák 1,37-40.

¹⁴ 5Móz 32,35; Zsid 10,30.

¹⁵ 1Jn 3,12.

¹⁶ Péld 24,21-22.

Mi pedig, noha gyaláztatunk, noha szidalmaztatunk, üldöztetünk és kergettetünk, mindazáltal elegendőnek tartjuk magunknak a Krisztusnak amaz vigasztalását: Boldogok vagytok, mikor átkoznak titeket, üldöznek és minden gonosz szót szólnak ellenetek az emberek hazudván énértem (*Mt 5*). Örüljete és vigadjatok, mert nagy a ti jutalmatok mennyeknek országában. Uraságtokat immár Istennek ajánlván, minden jókat és az igazságban való állhatatos megmaradást kívánunk uraságtoknak, mert tudjuk, hogy aki mindhalálíg hűségben marad, annak adatik az örökéletnek koronája (*Jel 2*).

Az örök mindenható Isten, a mi Urunk Jézus Krisztusnak szent Atyja szenteljen meg minket az ő szent igéjének igazságában, és azt a drága kincset tartsa meg nekünk és a mi maradékainknak [utódainknak], hogy abból bőséges gyümölcsöt teremtsünk az örök életre. Ámen. Ámen.

Példabeszédek 29. Vir sapiens, si cum stulto contenderit, sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.¹⁷

---

¹⁷ Péld 29,9.

A RÖVID REGULÁRÓL ÉS FORMÁRÓL,
mely szerint kell minden értelmeknek
megpróbáltatni és a támadott vetekedéseknek [controversiae]
magyaráztatni és csöndesíttetni.

I. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy nincs egyéb regula és forma, mely szerint köllessék [kell] minden értelmek és tanítók felől ítéletet tenni, hanem csak a prófétáknak és az apostoloknak Ó- és Újtestamentum-beli írása. Mert azt mondja szent Dávid: Az én lábaimnak szövétneke a te igéd, és az én utaimnak világossága (*Zsolt 119*). Szent Pál is azt mondja: Ha szintén a mennyekből való angyal prédikálna is más evangéliumot, átkozott legyen (*Gal 1*).

A többi Szentírás-magyarázók írása pedig, akár régieké, akár mostaniaké, valamely névvel neveztetnek azok, a Szentíráshoz nem hasonlatosak. Sőt inkább mindazoknak a Szentírás ítéleti alá kell vettetni, úgyannyira, hogy egyébképpen be ne vétessenek, hanem csak bizonyságul, kik azt tanítsák köztünk, hogy még az apostolok ideje után is e világnak némely részeiben a prófétáknak és az apostoloknak tiszta tudománya megtartatott.

II. És miérthogy nem sokkal az apostolok ideje után, sőt még éltekben is a hamis tanítók és az eretnekek megháborították az anyaszentegyházat, kik ellen a régi gyülekezetekben néminemű vallások szereztettek, melyek a közönséges keresztyéni hitnek egyenlő értelmét, az igaz tanítóknak s az igaz anyaszentegyháznak vallását befoglalták (minemű az apostoloké, a Nicenum és az Athanasius doktoré), valljuk mindenekelőtt, hogy mi e három vallástétel teljes szívvel bevesszük, és megvetünk minden eretnekségeket és minden értelmeket, valamelyek valaha azoknak a vallásoknak kegyes értelme ellen az anyaszentegyházba behozattanak.

III. Ami pedig a hit dolgában való mi időnkbeli szakadásokat illeti, ítéljük, hogy amaz első és meg nem változtatott Augustana Confessio, mely Németországnak 1530. esztendőben lett gyűlésében az V. Károly császárnak beadattatott, befoglalja azok felől a mi egyenlő értelmünket és a mi keresztyéni tudományunknak és vallásunknak magyarázatát, és hogy az legyen a mi vallásunk, mind a pápistáknak hamis és bálványozó isteni tiszteletek ellen, s mind egyéb eretnekségek ellen.

IV. Ez Augustana Confessio mellé adjuk annak Apológiáját, azaz Mentségét is.

V. És ekívül még a Schmalkaldiában, az 1537. esztendőben íratott Articulusokat is, kiket abban az időben való fő-fő tanítók kezük írásával jóvallottanak.

VI. És miérthogy ez a hit dolga a községek is illeti, úgymint melynek örök üdvössége is forgolódik ebben, mindenek előtt valljuk, hogy mi bevettük a Luther nagyobbik és kisebbik Katekizmusit is úgy, amint a Luther írásinak részeiben azok meg vannak írván. És hogy azokat a községnek, mintegy Bibliájának ítéljük, kikben azok mind rövideden befoglaltatnak, melyek a

Szentírásban bővebben taníttatnak, amely dolgoknak tudása a keresztyén embernek az örök üdvösségnek megnyerésére szükséges.

VII. Ez előbb megjelentett regulák szerint kell a hit dolgában való teljes tudományt [doctrina] formálni és rendelni, és ha mi ezekkel ellenkezőnek találjuk, azt megvetni és kárhóztatni kell, úgymint mely a mi egyenlő hitünknek magyarázatával ellenkezik.

Így az Ó- és Újtestamentumnak Szentírása között, s egyéb emberek írási között nyilvánvaló különbség tartatik, és csak a Szentírás ismertetik oly ítélőnek, formának és regulának, melyen mintegy próbakövön minden értelmeket meg kell ítélni és próbálni, hogy megtessék, ha istenesek-e avagy istentelenek, igazak-e avagy hamisak azok.

Amaz előszámlált vallások pedig és egyéb írások, kikről ezelőtt emlékeztetettünk, nem ítélőknek méltóságában vannak, mert ez a méltóság csak a Szentírásnak tulajdonítatik, hanem csak bizonyosságot tesznek a mi hitünk felől, és azt magyarázzák, hogy nyilván legyen minemű értelemben vették a Szentírást, és mint magyarázták azt azok a gyülekezetek, melyek abban az időben voltak, és micsoda okokkal vetették meg és kárhóztatták a Szentírással ellenkező tudományokat.

I. AZ EREDENDŐ BÚNRÓL

MIBEN ÁLLJON A VETEKEDÉS?

Vetekedés vagy az ez articulusban erről: Ha az eredendő bűn tulajdonságképpen és minden különbség nélkül a megromlott embernek természeti és állatja [substantia, essentia], avagy az ő állatjának [substantia] kiváltképpen való fő része, úgymint az okos lélek legyen az ő fő grádicsa és ereje szerint.

Avagy, ha az embernek állatja [substantia], természeti, teste és lelke között még az emberi nemzetnek eseti után is legyen valami különbség, s oly pedig, hogy más legyen a természet és más az eredendő bűn, mely a természethez ragadott és a természetet megveszti.

AFFIRMATIVA

Ebben való tiszta és a felül megíratott regulával
s hitünk sommájával egyező tudomány,
hit és vallás.

I. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy nagyon különbség az embernek természeti között, ha szintén afelől nem úgy gondolkodunk is, amiképpen elején tisztán és bűn nélkül teremtett volt Istentől, hanem aminemű az még most is az eset után mibennünk. És különbséget tartunk a természet között, mely az eset után is az Istennek teremtett állatja [Dei creatura] s az eredendő bűn között. És ítéljük, hogy oly nagy különbség nagyon a természet között és az eredendő bűn között, mely nagyon nagyon az Istennek alkotmánya között és az ördögé között.

II. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy felette nagy igyekezettel meg kelljen tartatni e különbségnek, annakokáért, mert az az értelem, melyben mondatik, hogy semmi különbség nincs a romlott embernek természeti között és az eredendő bűn között, a mi hitünknek fő ágával (ti. a teremtésről, a váltságról, a megszentelésről és végezetre testünk feltámadásáról való hitünk ágával) ellenkezik, sem meg nem maradhat, ha ezek éppen megmaradnak.

Mert az Úristen nemcsak az Ádám és Éva testét, lelkét teremtette az eset előtt, hanem a mi testünket és lelkünket is teremtette az eset után, noha ezek immár megromlottanak (*5Móz 32; Ézs 45; 54; 64; ApCsel 17*). És bizonyára a nagy Úristen a mi lelkünket és testünket még most is az ő teremtett állatjának és alkotmányának ismeri lenni. Mert így nagyon megírván: A te kezeid csináltak engemet, és alkotottak engem teljesen körös körül (*Jób 10; Zsolt 100; 139*).

Az Istennek fia is személy szerint való egyesüléssel vette fel bűn nélkül azt az emberi természetet, s nem mást, hanem a mi testünket magához vévén, elválhatatlanul egyesítette, és aszerint a test szerint mi Atyánk fiává tétetett, amint az Írás bizonyítja: Zsid 2. Minekutána azért (úgymond az apostol) a gyermekek közösülnek a testtel és a vérrel, ő is hasonlatosképpen részessé tétetett azokban. Mert nem angyalokat vett fel, hanem az Ábrahám magvát vette fel, melyből hasonlítani is kellett atyjafiaihoz, a bűn nélkül.

Ugyanazon mi emberi természetünket, aminemű mibennünk még most is az (ti. az ő alkotmánya), az Istennek fia megváltotta, ugyanazont (mely az ő alkotmánya) megszenteli, ugyanazont halottaiból jövőre föltámasztja, és nagy dicsőséggel (ezt az ő alkotmányát) megékesíti. Az eredendő bűnt pedig az Isten nem teremtette, a Fiú Isten az eredendő bűnt fel nem vette, meg nem váltotta, nem szenteli, nem támasztja fel a választottakban, sem soha mennyei dicsőséggel azt meg nem ékesíti, sem üdvözíti. Sőt inkább az eredendő bűn abban a boldog föltámadásban teljességgel semmivé tétetik.

Ezekből, melyek tőlünk eddig előszámláltattanak, a romlott természet között és a romlás között (mely a természethez ragadott, és amely által a természet megromlott) való különbség könnyen megismertethetik.

III. De amiképpen ezeket, melyeket előszámláltunk, igen igazaknak tudjuk lenni, azonképpen hisszük, tanítjuk és valljuk azt is, hogy az eredendő bűn az emberi természetnek nem valami kised, hanem igen mélységes és benn való romlása, mely semmi épséget, semmi romlatlant az embernek testében,

lelkében és ugyan külső és belső erejében is nem hagyott. És ítéljük, hogy igazán éneklő az Istennek anyaszentegyháza, hogy az Ádám eseti által az embernek természeti és állati teljességgel megromlott. És mely nagy nyavalya legyen, megmondhatatlan, az emberi okosságának éles voltával is meg nem foghatni, hanem csak az Istennek kijelentetett ígéje által érthetni meg. És bizonyosan valljuk, hogy a természetnek ilyen nagy romlását senki tőle el nem választhatja, hanem csak az Isten, mely a halál által amaz boldog föltámadásban teljességgel meglészen.

Mert ott ugyanazon mi természetünk, melyet most hordozunk, az eredendő bűn nélkül, és attól teljességgel elválván és megtisztultatván föltámad és örök boldogsággal él. Mert így vagyunk megírva: Az én bőrömmel körülvételem, és az én testemben meglátom az Istent, kit én látok meg magamnak, és az én szemeim őtet megnézik (*Jób 19*).

NEGATIVA

A hamis értelmeknek,
melyek az előszámlált igaz tudománnyal ellenkeznek,
megvetése.

I. Megvetjük és kárhozzátjuk azt az értelmet, mellyel vallattatik, hogy az eredendő bűn csak más vétkekből, természetünknek romlása nélkül reánk származott roncok [rongyos] öltözet legyen.

II. Megvetjük azt a tévelygést is, mikor tanítatik, hogy a gonosz kívánság nem bűn, hanem a természettel együtt teremtett állapot és néminemű állapot szerint való tulajdonság, avagy hogy amaz fogyatkozások és az a nagy nyavalya, mely tőlünk ez előtt egy kevésbé előszámláltatott, nem oly bűn, melyért a Krisztusban nem plántáltatott ember haragnak fia volna.

III. Megvetjük a Pelagius-eretnekséget is, mellyel vallattatik, hogy az embernek természeti az eset után is romlatlan legyen, és hogy az a lelki dolgokban teljesen jó és tiszta legyen az ő természet szerint valóiban (amint régenté szóltak), azaz az ő természet szerint való erejében.

IV. Kárhozzátjuk még e tévelygéseket is, hogy az eredendő bűn külső, kised, csaknem semmi tehetségű fogyatkozás legyen, avagy csak néminemű hintetett mocok, mely alatt mindazáltal a természet az ő jóra való erejét még a lelki dolgokban is megtartotta.

V. Azoknak értelmét sem jóvalljuk, kik azt tanítják, hogy az eredendő bűn csak valami külső dolog legyen, mely úgy vagyunk, hogy az embernek lelki jó erejét megkérdő [kérdő] avagy tartóztatja, de azokat mindazáltal semmivé nem teszi. És akadék [akadály] lehet inkább, hogynemmint fogyatkozás. Mint mikor a mágnes fokhagyma levéllel megkenetik, nem tétetik semmivé az ő természet szerint való ereje, mellyel a vasat magához vonssza, hanem csak megkérdőtetik. Avagy az eredendő bűn valami oly, mely mintegy mocok az ocaról [arcról] avagy szín a falról, könnyen eltörölthetők.

VI. Nem értünk egyet azokkal, kik azt tanítják, hogy az embernek természeti és állatja nem teljességgel romlott meg, hanem maradott még valami jó az emberben, még a lelki dolgokra nézve is, minemű az elmének éles volta, illendőség, tehetség, igyekezet avagy erő, melyekkel a lelki dolgokban valami jót kezdhünk avagy munkálkodhatunk avagy együttmunkálkodhatunk.

VII. Viszontag pedig megvetjük a manicheusoknak hamis értelmét is, mellyel tanítatják, hogy az eredendő bűn, mint valami állat szerint való dolog a sától ontetett a természetbe, és azzal elelegyített, mint a méreg és a bor megelegyítettnek.

VIII. Hogy nem a lelkes [animalis] ember, hanem valami más és kívül jött legyen és vétkezzék az emberben, és azért nem a természet, hanem csak az emberben levő eredendő bűn vádoltatik.

IX. Megvetjük és kárhozzatjuk úgy, mint manicheusok tévelygését ezt is, mellyel tanítatják, hogy az eredendő bűn legyen tulajdon és minden különbség nélkül a romlott embernek állatja [substantia] és természeti: úgy, hogy a természet között aminemű az, önnön magában az eset után és az eredendő bűn között semmi különbség ne legyen, se semmi válogatás ne gondoltassék, sőt az a bűn a természettől még csak gondolattal se választassék el.

X. Úgy vagon, hogy Luther Márton Doktor azt az eredendő nyavalyát természet, személy és állat [essentia] bűnének hívja, de nem annakokáért, mintha az embernek természeti, személye avagy állatja [essentia] minden különbség nélkül eredendő bűn volna, hanem azért szól ilyen módon, hogy ilyen szólásnak nemével az eredendő bűn között (mely az emberi természethez ragadott) és egyéb bűnök között való különbség (melyek cselekedendőknek [actualia] hívattatnak) jobban megértethessék.

XI. Mert az eredendő bűn nem valami oly vétek, mely cselekedettel tétetik, hanem az embernek természetibe és alkatába igen beragadott. És ha szintén soha semmi gonosz gondolat nem támadna is a romlott embernek szívében, ha semmi hivalkodó beszédet elő nem hozna is, ha semmi latorságot nem tenne is, mindazáltal azért a természet ugyan romlott lenne az eredendő bűn által, mely a romlott magra nézvéen velünk született, mely forrása is minden egyéb vétkeknek, melyek cselekedendőknek hívattatnak, mineműek a förtelmes gondolatok, förtelmes beszélgetések, förtelmes és lator cselekedetek. Mert így olvassuk írva: A szívből származnak gonosz gondolatok (*Mt 15*). Másutt is: A szívnek minden találmánya csak gonosz gyermekségtől fogva (*IMóz 6: 8*).

XII. Szorgalmasan [diligenter] kell pedig figyelmeznünk [figyelemmel kísérenk] a természet igéjének különb-különb értelmére, kinek különböző értelmével gonoszul élven a manicheusok az ő tévelygésüket rejtegetik, és sok együgyű s tudatlan embereket tévelygésbe visznek. Mert néha ez az ige, természet, jegyzi az embernek állatját [substantia], mint mikor azt mondjuk, az Isten az emberi természetet teremtette. Néha pedig a természetnek igéjén értetik az erkölcs, állapot, fogyatkozás avagy valami állatnak vétké, mely a természetbe oltatott és ahhoz ragadott, mint mikor azt mondjuk, a kígyónak természeti az,

hogy megcsípjén, az embernek természeti az, hogy vétkezzék, és az embernek természeti nem egyéb, hanem csak bűn. És ez utolsó értelem szerint a természetnek igéje nem az embernek állatját jegyzi, hanem valami mást, mely az embernek állatjához ragadott.

XIII. Ami pedig amaz deák igéket (substantia accidens) illeti, miérthogy azok nem a Szentírásnak igéi, ennek felette a községtől sem értetnek meg, el kell azok nélkül lenni a szent prédikációkban, ahol a tudatlan község taníttatik, és e dologban az együgyűeknek és tudatlanoknak méltán tekintetinek kell lenni [merito habenda est ratio].

A scholákban [iskolákban] pedig és a tudós embereknél (kiknek ez igéknek értelme tudván vagyon, és akik ezekkel igaz értelemben élhetnek) az eredendő bűnről való vetekedésben meg kell tartatni, mert ezekkel az igékkel minden dolognak állatja attól, ami rajta történik, jó módjával megválasztathatik. És ez igékkel magyaráztathatik meg legnyilvánvalóbban [legnyilvánvalóbban] az Istennek és az ördögnek alkotmánya között való különbség. Mert az ördög semmi állatot nem teremtett, hanem csak per accidens az Úrnak engedelméből, az Istentől teremtett állatot megvesztegetheti, avagy ronthatja.

II. A SZABAD AKARATRÓL

MIBEN ÁLLJON A VETEKEDÉS?

Négyféle tekinteti vagyon az ember akaratának. Elsőben gondoltatik felőle, minemű volt az az emberi nemzetnek eseti előtt. Másodsor, minemű lett az az eset után. Harmadsor, minemű az az újonnan született emberben. Negyedszer, minemű lészen a halottaiból való föltámadás után.

A szabad akaratról való vetekedésben pedig áll a vetekedés az embernek akaratáról és erejéről csak a második tekintet avagy gondolat szerint, tudniillik, ha vagyon-e az újonnan nem született embernek a mi első szüleink eseti után a lelki dolgokban valami ereje, s melyek legyenek azok. Ha ragaszkodhatik-e és készítheti-e magát az, az ő tulajdon ereje szerint, mi a Szentlélektől újonnan nem születetik, az Istennek kegyelméhez, és ha veheti-e, s megfoghatja-e azt az isteni kegyelmet, mely a Szentlélek által az evangélium igéjében és az Istentől szereztetett szakramentumokban nyújtatik.

AFFIRMATIVA

Ez articulusról való tiszta
és Isten igéjének állandó regulájával
egyező tudomány.

I. E dologról ez a mi hitünk, tudományunk és vallásunk, ti., hogy az embernek értelme és okossága a lelki dolgokban teljességgel vakok, és semmire tulajdon erejük szerint a lelki dolgokban nem elegendők, mert így vagyon megírva: A lelkes ember nem érti azokat, melyek lelkiek, bolondságnak tetszik neki és nem értheti meg, mert lelki dologról kérdeztetik (*IKor 2*).

II. Hisszük, tanítjuk és valljuk ezt is, hogy az embernek újonnan nem született akarata nemcsak elfordult az Istentől, de még Istennek ellenségévé is lett, úgyhogy az újonnan nem született ember csak azokat akarja és kívánja, és csak azokban gyönyörködik, amelyek gonoszak, és Isten akaratával ellenkeznek, mert írva vagyon: Az emberi szívnek értelme és gondolata a gonoszra hajlandó ifjúságától fogván (*IMóz 8*). Másutt is: A testnek indulata Istennel való ellenkezés, mert nem bocsáthatja a törvény alá magát, sőt nem is bocsáthatja (*Róm 8*). Annakokáért hisszük, hogy amint lehetetlen, hogy a holt test magát megélessze, és ő magának testi életet megadhassa, azonképpen lehetetlen, hogy az embernek, ki a bűnre nézve lélek szerint megholt, önnön magának lelki életre való feltámasztásra ereje legyen. Mert azt mondja az Írás: Mikoron meghaltunk volna a bűnökben, megélesztett minket a Krisztusban (*Ef 2*). Annakokáért, holott a mi dolgunk ilyen legyen, bizony mi magunktól úgymint mi magunktól nem vagyunk elegendők csak valami jót gondolni is: Hogy pedig valami jót cselekedhetünk, az Istentől vagyon az, amint másutt bizonyítja Szent Pál (*2Kor 3*).

III. Az embernek megtérítését pedig nem cselekszi meg az Úr eszközök nélkül, hanem annak megszerzésében élni szokott az evangéliumnak hirdetésével és az Isten igéjének hallgatásával. Mert így vagyon írva: Az evangélium Istennek hatalma minden hívőnek üdvösségére (*Róm 1*). Másutt is: A hit az Isten igéjének hallásából vagyon (*Róm 10*). És bizony azt akarja az Úr, hogy az ő igéje hallgattassék, s annak hirdetésére a fülek be ne dugattassanak, mint a Szent Dávid parancsolja (*Zsolt 95*). S az Istennek prédikáltatott igéjével jelen vagyon a Szentlélek, az emberek szívét megnyitja, hogy az Istennek igéjét szorgalmasan hallgassák, és megtérjenek, mint amaz bársonyáros Lydiáról olvassuk az Apostoli cselekedetekről írt könyvben (*ApCsel 16*).

Ez pedig egyedül csak mind a Szentlélek Istennek ereje által cselekedtetik, csak egyedül ennek munkája az embernek megtérése. Mert ha a Szentlélek Isten kegyelme távol leend [hiányzik], a mi akaratunk és futásunk, a mi plántálásunk, vetésünk és öntözésünk haszontalanok lesznek, ha ti. ő növedékenységet [növekedést] nem ad (*Róm 9; IKor 3*). Mert Krisztus azt mondja: Énnálam nélkül semmit nem cselekedhettek (*Jn 15*). És e kevés igékkel

Krisztus minden erejét elvonssza a szabad akaratnak, és mindeneket csak az Isten kegyelmének tulajdonít, hogy valaki ő előtte valamitől ne dicsekedhessék.

NEGATIVA

A hamis és ellenkező
tudománynak megvetése.

Annakokáért megvetjük és kárhoztatjuk mindazokat a tévelygéseket, kiket majd előszámlálunk, mert Isten igéjének regulájával nem egyeznek.

I. Megvetjük pedig legelőször a sztoikus filozófusoknak bolond értelmüket, mint a manicheusok esztelenségét is, kik azt tanították, hogy mindenek, amelyek történnek, szükségképpen lesznek, és hogy egyébképpen azok ugyan nem lehetnek, és hogy az ember mindent kényszerítésből cselekszik, még azokat is, melyeket a külső dolgokban cselekszik, és hogy a latorságoknak megszerzésére (minemű a förtelmes kívánság, ragadozás, emberöklés, lopás és ehhez hasonló) erőszak szerint kényszerítettetik.

II. Megvetjük a pelagianusoknak vak tévelygésüket is, kik azt merték mondani, hogy ember az ő tulajdon erejéből, Szentlélek Istennek segítségével nélkül is megtérhet Istenhez, az evangéliumnak hihet, Isten törvényének jó kedvvel engedhet, és így bűneinek bocsánatát és az örök életet érdemelheti.

III. E tévelygéseknek fölötté megvetjük a fél szerint való pelagianusok [félíg pelagianusok, szemipelagianusok] hamis tudományát is, kik azt tanítják, hogy ember az ő tulajdon erejéből elkezdheti megtérését, de el nem végezheti azt a Szentlélek Istennek segítségével nélkül.

De még ez értelmeket is, kiket majd előszámlálunk, megvetjük.

IV. Hogy az újonnan nem született ember szabad akarata szerint úgy legyen, hogy erőtlenebb, hogynemmint megtérését elkezdhetné, tulajdon ereje szerint Istenhez megtérhetne, és Isten törvényének teljes szívvel engedhetne. De mindazáltal, ha a Szentlélek az Isten igéjének hirdetése által a megtérésnek fundamentomát benne megveti, és a hirdettetett igében efféle embernek az ő kegyelmét nyújtja, tehát az embernek akarata az ő tulajdon és természet szerint való tehetségével valami kicsiny segítséggel lehet abban a megtérésben, segítheti azt, és annak véghezvitelére egyetemben munkálkodhatik, ezt értvén, hogy az ember az ő tulajdon erejéből a kegyelemhez ragaszkodhatik, ahhoz készülhet, azt megfoghatja, és az evangéliumnak hihet.

V. Hogy az ember újonnan születése után az Istennek törvényét teljesen megtarthatja és betöltheti, és hogy az a betöltés mi Isten előtt való igazságunk legyen, mellyel örök életet érdemlünk.

VI. Megvetjük és kárhoztatjuk az enthusiasták tévelygését is, kik azt gondolják, hogy az Isten eszköz nélkül, Isten igéjének hallgatása nélkül és a szakramentumokkal való élés nélkül vonssza magához az embereket, világosítja, igazítja és üdvözíti. *(Az enthusiasták[na]k azok hívattatnak, kik Isten igéjének mennyei prédikálását elhagyván, jelenéseket várnak.)*

VII. Ilyennek tartjuk azt az értelmet is, melyben az vallattatik, hogy az Isten az embernek megtérítésében és újonnan szülésében az ó-Ádámnak állatját, s kiváltképpen az okos lelket semmivé teszi, és a Szentléleknek új állatját teremti abban a megtérítés és újonnan szülés közben.

VIII. Megvetjük ennek fölötté ezeket a mondásokat is, kiváltképpen ha magyarázás nélkül mondatnak: ti., hogy az embernek akarata a megtérés előtt, a megtérésben, végezetre a megtérés után is ellenkezzék a Szentlélek Istennel, és hogy a Szentlélek Isten azoknak adattassék, akik készakarva, vakmerőségből ellene tusakodnak. Mert ezek nem igazán mondatnak. Mert az Isten az emberek megtérítésében a nem-akarókból akarókat szerez és az akarókban lakozik, amint Szent Ágoston szokott szólani.

Ami pedig mind a régi, s mind a mostani tanítóknak néminemű mondásit illeti, minemű ím ez: Vonssza Isten, de az akarót vonssza; és ismét: Az embernek akarata a megtérésben nem hivalkodik, hanem munkálkodik valamit, ítéljük, hogy az igaz szólásnak formájával nem egyeznek ezek. Mert e mondások elő szoktak hoztatni amaz embernek megtérésében gondolt emberi akarat erejéről való hamis vetekedésnek megbizonyítására, amaz tudomány ellen, mely csak az Isten kegyelmének tulajdonítja azt a cselekedetet. Annakokáért afféle szóktól alétjük [véljük, gondoljuk], hogy meg kell magunkat tartóztatnunk, mikor az embernek Istenhez való megtéréséről szólunk.

Viszontag pedig igazán taníttatik, hogy az Úristen a megtérítésben a Szentlélek Istennek indítása és cselekedeti által az ellentmondó és nem-akaró emberekből akaró embereket csinál, és hogy a megtérés után a penitenciának mindennapi gyakorlásában az újonnan született embernek akarata nem hivalkodik, hanem a Szentlélek Istennek minden cselekedetivel, melyeket ő mibennünk szerez, együtt munkálkodik.

[IX.] Hogy D. Luther azt írta, hogy az embernek a megtérésben való akaratának tisztán szenvedés szerint való állapota vagyon, azt jól és igazán kell vennünk, ti. Istennek az új indulatoknak fölgyújtásában való kegyelmére nézve, azaz arról kell értetni, mikor a Szentlélek a hallott ige által avagy a szakramentumokkal való élés által az embernek akaratát megfogja és megkezdi, s megtérést és újonnan születést szerez az emberben. De minekutána a Szentlélek ezt megszerzi és megcselekszi, s az embernek akaratát csak az ő isteni erejével és cselekedetivel megváltoztatja és megújítja, tehát aztán bizonyos, hogy az az embernek új akarata, eszköze a Szentlélek Istennek, úgyannyira, hogy nemcsak a kegyelmet fogja meg, de még a következő munkában is a Szentlélek Istennel együtt munkálkozik.

Hagyattatnak azért az embernek megtérése előtt csak két megtérítésre hatható okok, ti. a Szentlélek és az Istennek ígéje, mely eszköze a Szentléleknek, kivel az embernek megtérését szerzi. Ezt az ígét az embernek bizonyára hallgatni kell, de mindazáltal, hogy azt igaz hittel vehesse, semmiképpen az ő tulajdon erejéből nem cselekedheti, hanem csak a Szentlélek Istennek kegyelmességéből.

III. AZ ISTEN ELŐTT VALÓ HITBELI IGAZSÁGRÓL

MIBEN ÁLLJON A VETEKEDÉS?

Egyenlő értelemmel (az Isten igéjének és az Augustana Confessiának folyása szerint) a mi gyülekezetinkben tanítatik, és minden vetekedés kívül [vitatkozáson, vitán, vetélkedésen kívül] vagyon ez, hogy mi szegény bűnösök csak a Krisztusban való hit által igazulunk és üdvözülünk Istennek előtte, úgyhogy csak a Krisztus legyen a mi igazságunk. Ez pedig a Jézus Krisztus, a mi üdvözítőnk és igazságunk, igaz Isten és igaz ember (*Jer 23; 1Kor 1; 2Kor 5*), mert az isteni és emberi természetek őbenne személy szerint egyesültenek. Kérdés támadott annakokáért erről, hogy a Krisztus melyik természeti szerint legyen a mi igazságunk. És ez alkalmatosságból [alkalomból] két egymással ellenkező tévelygések háborítottanak meg néminemű gyülekezeteket.

Mert egyik fél ilyen értelemben volt, hogy a Krisztus csak isteni természeti szerint nekünk igazságunk, ti. ha ő hit által mibennünk lakandik [lakik]. Mert az embereknek minden bűnük, ha összevettetnek a hit által bennünk lakozó igazsággal, olyanok, mint egy csöpp víz a nagy tengerhez képest. E vélekedés ellen némely más rendbéliek azt vallották, hogy a Krisztus minekünk Isten előtt csak emberi természeti szerint igazságunk.

AFFIRMATIVA

I. Az istenfélő anyaszentegyháznak mind a két megjelentett tévelygés ellen vettetett tiszta tudománya [doctrina].

Mind a kétféle tévelygésnek hamisítására [cáfolására] hisszük, tanítjuk és valljuk nagy egyezséggel, hogy úgy vagyon, hogy Krisztus valóban igazságunk minekünk, de mindazáltal nemcsak isteni természeti szerint, nemcsak emberi természeti szerint. Hiszük pedig, hogy az egész Krisztus mind a két természeti szerint igazságunk minekünk, ti. csak az ő engedelmisségében, mellyel ő teljesen mindhaláláig engedelmes volt az ő szent Atyjának, és azzal minekünk minden bűneinknek megbocsánatát és örök életet érdemlett. Mert írván vagyon: Mint egy embernek engedetlensége által sokan bűnösökké tétettenek, azonképpen egynek engedelmissége által sokan igazakká tétettenek (*Róm 5*).

II. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy az a mi Isten előtt való igazságunk, mikor a nagy Úristen nekünk bűneinket megbocsátja csak az ő irgalmasságából és kegyelmességéből, minden mi előbbi és jelenvaló avagy következő cselekedetünknek tekinteti méltósága avagy érdeme nélkül. Mert ő ajándékozta és tulajdonítja nekünk a Krisztus engedelmességének igazságát, s ezért az igazságért vétetünk mi Isten kegyelmébe, és ítéltetünk igazaknak.

[III.] Hisszük, tanítjuk és valljuk azt is, hogy csak a hit legyen az az eszköz, mellyel Krisztust, a mi üdvözítőnket és a Krisztusban való igazságunkat, mely viselheti az Istennek kemény ítéletit, megfoghatjuk, mert a Krisztusért tulajdoníttatik nekünk az a hit igazságunkra, amint Szent Pál bizonyítja (*Róm 4*).

IV. Hisszük ennek felette, tanítjuk és valljuk, hogy az a megigazító hit nemcsak a Krisztus felől való dolgoknak pusztá értelme, hanem Istennek nagy és oly ajándéka, mellyel Krisztust, a mi Megváltónkat az evangéliumnak igéjében igazán megismerjük, és őbenne bízunk, ti., hogy csak az ő engedelmsége által, kegyelemből, bűneinknek bocsánata legyen, Isten előtt szenteknek és igazaknak ítéltessünk, és örök üdvösséget nyerjünk.

V. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy az az ige (iustificare, igazá tenni) a Szentírásnak folyása szerint ebben az articulusban annyit teszen, mint a bűnöktől megoldozni. Mely a Szentírásnak mind több mondásiból s mind e Salamonéból megértethetik. Aki megigazítja az istentelent és kárhoztatja az igazat, utálatos mind a kettő Istennél (*Péld 17*). S amaz Szent Pál bizonyágtételéből is: Ki vádolja az Istennek választottit? Isten az, aki megigazít, kicsoda az, ki kárhoztasson (*Róm 8*)?

És ha mikor a megigazításnak igéje helyett az újonnan születésnek és megélesztésnek igéi vétetnek is (mely egynéhányszor lett az Augustana Confessiának Apológiájában), ítéljük, hogy a felül megmondott értelem szerint kelljen azokat vennünk, úgyhogy a megélesztés és az újonnan születés azokon a helyeken az örökéletre való bevétel és Isten fiaivá való választást jegyezzen. Noha jól tudjuk, hogy egyébkor azok az igék az embernek megújulásáról értetnek, mely a hitből való megigazulástól igazán választatik el.

VI. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy noha a Krisztusban igazán hívők és az újonnan születettek sok erőtlenségekre és nyavalyákra kötelesek mindaddig, míg e halandó testben élnek, mindazáltal nem kell önekik az igazság felől, mely a hit által nekik tulajdoníttatik, vagy az örök üdvösség felől kételkedni, sőt inkább állhatatosan kell azt hinniük, hogy a Krisztusért, az ígélet és az evangélium állandó igéje szerint, megbékélt Istenük legyen.

VII. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy az Isten előtt való hitbeli igazság tiszta tudományának megtartására szükséges legyen, hogy ama kirekesztő igécskék (melyekkel Szent Pál apostol a Krisztus érdemét a mi cselekedetinktől teljességgel elválasztja, és csak Krisztusnak tulajdonítja azt a dicsőséget) szorgalmasan megtartassanak és megőriztessenek, úgymint mikor Szent Pál azt mondja, hogy mi érdem nélkül, ingyen, törvény nélkül, nem a

cselekedetekből igazulunk és üdvözülünk [Róm 3,28]. Ezek pedig mind azt jelentik, hogy mi csak a Krisztusban való hit által igazulunk és üdvözülünk.

[VIII.] Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy noha az előjáró töredelmességet és a következő új engedelmisséget az Isten előtt való megigazulásnak articulussával nem kell összeegyelíteni, mindazáltal nem is kell oly hitet gondolni, mely a büntételnek gonosz igyekezetivel és a lelkiismeret ellen való cselekedetekkel együtt megállhatna. Hanem inkább így kell efelől érteni, hogy mikor az ember hit által megigazul, tehát az az igaz és élő hit a szeretet által hatható, amint az Apostol szól [Gal 5,6]. És hogy a jó cselekedetek az igazságszerző hitet követik, és bizonyosan azzal, csak hogy igaz és élő hit legyen ám az, együtt találhatunk. Mert a hit soha oly egyedül nincs, hogy a szeretet és a reménység mintegy elválaszthatlan útitársak vele ne legyenek.

ANTITHESIS SEU NEGATIVA

A hamis és ellenkező tudománynak megvetése.

Megvetünk és kárhoztatunk minden hamis értelmeket, melyeket majd előszámlálunk, tudniillik:

I. Hogy a Krisztus minekünk csak isteni természeti szerint legyen igazságunk.

II. Hogy a Krisztus igazságunk legyen minekünk csak az ő emberi természeti szerint.

III. Hogy a prófétáknak és az apostoloknak mondásiban, ahol a hitbeli igazságról vagy szó, azok a szók (megigazítani és megigazíttatni) nem jegyeznek annyit, mint a bűnöktől megoldozni és megoldoztatni, és bűnöknek bocsánatát megnyerni, hanem hogy azok az igék azt jelentik, hogy mi a Szentlélektől belénk öntetett szeretet által, a jószágos cselekedetek [virtutes] által, és afféle cselekedetek által, melyek a szeretettől származnak, leszünk Isten előtt valóban igazak.

IV. Hogy a hit nem nézi csak a Krisztus engedelmisségét, hanem az ő isteni természetét, ti. amennyiben az mibennünk lakozik és hatható, és hogy ezáltal a bennünk lakozás által a mi bűneink befedtetnek.

V. Hogy a hit Krisztus érdemében való oly bizodalom legyen, mely még abban az emberben is megmaradhat és megállhat, aki igaz penitencia nélkül nagyon és szereteti nincs, hanem lelkiismereti ellen büntételben foglalatoskodik.

VI. Hogy nem ő maga az Isten, hanem csak Istennek ajándéki lakoznak a hívekben.

VII. Hogy a hit azért hozon nekünk üdvösséget, mert az az újság [novitas], mely az Istenhez és atyánkfiához való szeretetben áll, bennünk a hit által kezdetik el.

VIII. Hogy a hit úgy vagy, hogy a megigazulás dolgában előjáró, de mindazáltal a megújulás s a szeretet is az Isten előtt való megigazuláshoz kívántatik, úgy hogy noha az újulás és a szeretet nem fő okai a mi

megigazulásunknak, de mindazáltal a mi Isten előtt való igazságunk (ha az újonnan születés és szeretet távol leend) teljes nem lehet.

IX. Hogy a Krisztusban hívők Isten előtt igazak, és üdvözülnek a Krisztusnak nekünk tulajdonított igazsága által, és az elkezdett új engedelmesség által egyetemben avagy részéből a Krisztus tulajdonított igazsága által, részéből pedig az elkezdett új engedelmesség által.

X. Hogy a kegyelemnek ígéreti minekünk a mi szívünkben levő hit által ajándékoztassék, s ennek felette a szájjal való vallástétel és egyéb jószágos cselekedetek [virtutes] által is.

XI. Hogy a hit nem szerez igazságot a jó cselekedetek nélkül, annakokáért a jó cselekedetek szükségképpen kívántatnak a megigazuláshoz, és hogy azoknak jelenlétük nélkül ember meg nem igazulhat.

IV. A JÓ CSELEKEDETEKRŐL

MIBEN ÁLLJON A VETEKEDÉS?

A jó cselekedetokről való tudomány felől némely gyülekezetekben kétféle vetekedés támadott. Első szakadás némely tanítók között ettől lett, hogy némelyek azt vitatták, hogy a jó cselekedetek szükségesek az üdvösségre, hogy lehetetlen a jó cselekedetek nélkül üdvözülni, és hogy soha senki a jó cselekedetek nélkül nem üdvözült. Némelyek pedig ez ellen azt tanították, hogy a jó cselekedetek ártalmasak az üdvösségre.

A második szakadás némely tanítók között lett a szükségnek és a szabadságnak ígéiről. Mert egyik fél azt vitatta, hogy a szükségnek ígéjével nem kell élni akkor, mikor az új engedelmességről vagy szó. Mert az nem valami szükségből avagy kényszerítésből, hanem a maga kedvén való lélekből [a spontaneo spiritu] származik. A más [másik] fél pedig ítélte, hogy a szükségnek ígéje ugyan megtartassék azokáért, hogy nem szabad minekünk az új engedelmességet vagy elhagynunk, vagy megcselekednünk, hanem hogy az újonnan született emberek ugyan szükségképpen köteleztetnek arra az engedelmességre.

Ezenközben, míg ilyenképpen az előszámlált igék felől disputáltak, ugyanaz dolog felől is vetekedés támadott. Mert némelyek ez értelemben voltak, hogy a törvényt ugyan teljességgel nem kell a keresztyének előtt magyarázni, hanem csak az evangéliumnak tudományával kell az embereket a jó cselekedetekre kízni [homines ad bona opera invitandos esse]. Némelyek pedig ez értelemben ellene mondtak.

AFFIRMATIVA
Az anyaszentegyháznak
e vetekedésről való tiszta értelme.

Hogy e vetekedések teljesen és igazán megmagyaráztassanak és lecsöndesíttessenek, a mi kegyes hitünket, tudományunkat és vallásunkat előszámláljuk.

I. Hisszük, hogy a jó cselekedetek az igaz hitet (csak hogy élő és nem megholt hit legyen az) bizonyosan és kétség nélkül követik, amint a jó gyümölcsök szoktak következni, ha jó a fa.

II. Hisszük, tanítjuk és valljuk azt is, hogy a jó cselekedeteket teljességgel el kell rekesztenünk, nemcsak akkor, mikor a hitből való megigazulásról vagyon szó, de még mikor a mi örök üdvösségünkről szólunk is. Mert a Szent Pál apostol a jó cselekedeteket mind az üdvösségnek, s mind a megigazulásnak okától nyilvánvaló igékkel elrekeszti, mikor azt mondja: Mint a Dávid is mondja, az ember boldogságának, akinek Isten ajándékozza az igazságot cselekedet nélkül. Boldogok, kiknek megbocsáttatván vannak álnokságuk, és kiknek fedve vagyon bűnük. Boldog férfiú, kinek nem tulajdonította Isten a bűnt (*Róm 4*). Másutt is így szól: Kegyelemből üdvözlöttek hit által, és az nem magatoktól vagyon, Istennek ajándéka, nem a cselekedetekből, hogy valaki ne dicsekedhessék (*Ef 2*).

III. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy noha minden emberek, de kiváltképpen azért azok, kik a Szentlélek által újonnan születtenek és megújultanak, kötelesek a jó cselekedeteknek megszerzésére.

IV. Ez értelem szerint amaz igék (szükség, kell, kívántatik) igazán mondattatnak meg, mikor az újonnan született emberekről vagyon is szó, mert azok nem ellenkeznek az igaz szólásnak formájával.

V. De mindazáltal a szükségnek igéjén, mikor az újonnan születettek felől szólunk, nem kell kényszerítésnek értetni, hanem amaz adósság szerint való engedelmességnek, melyet az igaz hívek, amennyiből újonnan születettek, nem kényszerítésből, a törvénynek kényszerítéséből, hanem szabados és maga kedvén való lélekből [ex spontaneo spiritu] szereznek meg. Holott nem a törvény alatt legyenek, hanem a kegyelem alatt (*Róm 7; 8*).

VI. Hisszük azért, tanítjuk és valljuk, hogy mikor mondattatik, hogy az újonnan születettek szabados és maga kedvén való lélekből tesznek jót, nem úgy kell érteni, hogy az újonnan született ember akaratában volna helyheztesztvén vagy jót vagy gonoszt cselekedni, mikor őneki tetszik. Hogy mindazáltal hitét megtartsa, ha szintén [habár] a bűnökben készakarva marad is meg.

VII. Ezt mindazáltal az embernek immár megszabadult lelkéről kell érteni, mint ezt a dolgot ő maga Krisztus és az ő apostoli magyarázzák, ti., hogy az embernek megszabadult lelke jót cselekedjék, nem a büntetéstől való félelemből, mint szolga, hanem az igazságnak szeretetiből, minemű engedelmességgel szoktak a fiak lenni (*Róm 8*).

VIII. Ezt pedig, a lelki szabadságot az Istennek választott fiaiban nem teljesnek, hanem inkább sok erőtlenséggel megterheltnek ismerjük lenni, amint Szent Pál az ő személyében e dolog felől panaszkodik (*Róm 7; Gal 5*).

IX. Azt mindazáltal, az erőtlenséget az Úr nem tulajdonítja az ő választottinak, és ezt a közbenjáró Krisztusért cselekszi, mert így vagy írva: Semmi kárhozatjuk nincs immár azoknak, akik a Krisztus Jézusban vannak [Róm 8,1].

X. Hisszük ennek felette, tanítjuk és valljuk, hogy a hit és az üdvösség mibennünk nem cselekedetek által tartatik meg, hanem a Szentlélek által és a hit által, a jó cselekedetek pedig bizonyági annak, hogy a Szentlélek jelen legyen és bennünk lakozzék.

NEGATIVA

A felső igaz tudománnyal
ellenkező hamis tudomány.

I. Megvetjük azért és kárhozatjuk e következő mondásokat, mikor az tanítatik, hogy a jó cselekedetek szükségesek az üdvösségre, hogy soha senki jó cselekedet nélkül nem üdvözült, hogy lehetetlen legyen jó cselekedet nélkül üdvözülni.

II. Utáljuk és kárhozatjuk azt is, mikor magyarázás nélkül tanítatik, hogy a jó cselekedetek ártalmasak az üdvösségre. Mert ez a szólásnak módja teljes botránkozással, a keresztyéni tisztességes életben való foglalatoskodást is fölfordítja. Mert ez utolsó időkben szintén olyan szükséges, hogy az emberek az igaz és kegyes életnek módjára és a jó cselekedetekre késztesse és indíttassanak, és hogy intessenek, hogy szükséges hitünknek és Istenhez való hálaadó voltunknak megjelentésére a jó cselekedetekben való foglalatoskodás, amely szükséges az, hogy a jó cselekedetek megigazulásunkkal össze ne egyelíttessenek. Mert az emberek szintén úgy elveszthetik üdvösségüket a hit felől való bátorságos gondolkodással, mely hitet hamisan magukban lenni alétnak [vélnak, gondolnak], mint a farizeusoktól és pápistáktól szokott tulajdon cselekedetükben és azoknak érdemében való bizakodással.

III. Ennek felette nem jóvalljuk, sőt kárhozatjuk azt az értelmet is, mellyel mondatik, hogy a Krisztusban való hit el nem vesztethetik, és a Szentlélek mindazáltal az emberben lakik, ha szintén tudva és akarva vétkezik is. És hogy a szentek és a választottak a Szentlelket megtartják, ha szintén paráznaságba és egyéb nagy vétkekbe esnek és abban megmaradnak is.

V. A TÖRVÉNYRŐL ÉS AZ EVANGÉLIUMRÓL

MIBEN ÁLLJON A VETEKEDÉS?

Kérdettett: Ha az evangélium tulajdon csak Isten kegyelméről való tanúság legyen-e, mely bűneinknek bocsánatát hirdesse minékünk, avagy legyen a penitenciáról való tanúság is, mely a hitetlenségnek vétkét feddje, úgymint mely nem a törvény, hanem csak az evangélium által feddettessék.

AFFIRMATIVA

Az Isten igéjének formájával
egyező tiszta tudomány.

I. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy a törvény és az evangélium között való különbségnek, mint valami tündöklő világosságnak nagy szorgalmatossággal [diligentia] meg kelljen tartatni az anyaszentegyházban, hogy az Istennek igéje, amint Szent Pál mondja, igazán hasogattathassék.

II. Hisszük, tanítjuk és valljuk azt is, hogy a törvény tulajdonképpen Istentől kijelentetett tudomány legyen, mely arra tanítson, mi legyen igaz és Isten előtt kedves dolog, mely meg is feddjen minden bűnöket és mindeneket, valamelyek Isten akaratával ellenkeznek.

III. Annakokáért valami vagyon a Szentírásban, ami a bűnöket feddi, azt bizonyosan a törvényhez tartozónak ítéljük lenni.

IV. Az evangéliumot pedig tulajdonképpen oly tudománynak tartjuk, mely azt tanítja, mit kelljen hinni embernek, ki Isten törvényét be nem töltötte, és azért az által kárhoztatik, ti., hogy öneki hinni kell, hogy a Jézus Krisztus minden bűneit eltörlötte, és azokért eleget tett, és a bűnöknek bocsánatát, az igazságot és az örök életet annak a bűnösnek minden közbejövő érdeme nélkül megnyerte.

V. És miérthogy az evangéliumnak igéje nem mindenkor egyenlő értelem szerint vétetik az Írásban, melyből vett eredetet is ama vetekedés: hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy igazán mondathatik az evangélium a penitenciáról és a bűnöknek megbocsátásáról való tanúságnak, ha az evangéliumnak igéje a Krisztusnak teljes tudományáról vétetik, melyet ő, az ő tanításában, mint az apostolok is, vallott. Mert az evangéliumnak igéjével ilyen értelemmel éltenek az apostolok és az evangélisták (*Mk 1; ApCsel 20*).

VI. Mikor pedig a törvény és az evangélium, a Mózes úgymint törvénynek tanítója és a Krisztus, evangéliumnak tanítója összevetetnek: hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy az evangélium nem penitenciának tanítása, ki a bűnöket feddi, hanem hogy tulajdonképpen semmi egyéb ne legyen, hanem néminemű örvendetes üzenet és vigasztalással teljes tanítás, nem feddő avagy

rettentő, úgymint mely a lelkiismereteket a törvénynek rettentési ellen vigasztalja és parancsolja, hogy csak Krisztusra nézzenek azok, és Istennek kegyelméről és jó akaratáról (mellyel a Krisztusért minket előveszen) való kedves tanítással vigasztalja.

VII. Ami pedig a bűnnek megjelentését illeti, így vagy a dolog efelől. A Mózesnek ama fődele minden embereknek szeméire vonatott, valamíg csak a törvénynek tanítását halljuk, semmit pedig Krisztus felől nem hallanak [2Kor 3,13-16]. És azért bűnüket igazán nem ismerik, hanem avagy képmutatókká lesznek, kik tulajdon igazságukban való bizakodásukkal kevélykednek, mineműek régenten a farizeusok voltak, avagy bűnükben kétségbeesnek, mint amaz áruló Júdás. Ez az oka, hogy Krisztus a törvénynek lelki értelem szerint való magyarázatát fölvette [Mt 5,21-48; Róm 7,14]. Mert így jelentetik is meg Istennek mennyekből való haragja minden bűnösök ellen [Róm 1,18], hogy a törvénynek igaz értelmére jutván megtessék, mely nagy legyen az a harag. Így a törvényre igazított bűnösök is igazán megismerik bűnüket. Aminemű bűnőknek ismeretit csak Mózes őbennük meg nem szerezhette volna.

VIII. Noha azért a Krisztus kínszenvedéséről és haláláról való tanítás teljes keménységgel és rettenetességgel, mely Istennek a bűnök ellen való haragját megjelenti, melyből az emberek az Istennek törvényéhez mintha közel vitének, minekutána az a Mózes fődele elvettetett, hogy jobban megismerjék, mely nagy dolgokat kívánjon mitőlünk Isten az ő törvényében, kik közül mindazáltal mi semmit be nem tölthetünk, úgyannyira, hogy minden mi igazságunkat nekünk csak a Krisztusban kellessék keresnünk. Mindazáltal valamíg a Krisztus kínszenvedése és halála Istennek haragját előnkbe adja, mindaddig bizony tulajdonképpen nem evangélium tanítása az, hanem a törvénynek és a Mózesnek tudománya, és Krisztusnak mintegy idegen munkája, amelytől járul aztán az ő tulajdon tisztire, mely az Istennek kegyelme felől való hirdetés, vigasztalás és megélesztés. Ezek tulajdonsági az evangélium hirdetésének.

NEGATIVA

Az ellenkező és hamis
tudomány megvettetik.

Megvetjük azért úgy, mint hamis és veszedelmes értelmet, mikor az mondatik, hogy az evangélium tulajdonképpen penitenciának tanítása, mely a bűnt feddi, vádolja és kárhoztatja, és hogy ne legyen csak Isten kegyelméről való tanítás, mert ilyenképpen az evangélium ismét törvényé változtatik, Krisztus érdeme és a Szentírás meghomályosíttatnak, a kegyes elméknek igaz és állhatatos vigasztalásuk elvettetik, és a pápistás tévelygéseknek és hamis isteni tiszteleteknek ablak nyittatik.

VI. A TÖRVÉNYNEK HARMADIK HASZNÁRÓL

MIBEN ÁLLJON A VETEKEDÉS?

Nyilván vagyom, hogy az Istennek törvénye három okért avagy haszonért adattatott az embereknek. Először, hogy a külső tisztességes élet megtartassék, és a vad, akaratos emberek mintegy závarokkal [zárakkal] megtartóztassanak.

Másodszor, hogy a törvény által az emberek a bűnüket megismerjék. Harmadszor, hogy az újonnan született embereknek, kikhez mindazáltal még sok testi gyarlóság ragadott, legyen valami bizonyos regulájuk, mely szerint egész életüket rendeljék és rendelhessék.

Támadott annak okáért valami kevés tanítók között vetekedés a törvénynek harmadik okáról avagy hasznáról, tudniillik ha kell-e a törvényt az újonnan születetteknek is magyarázni, és ha kell-e őket is ennek megtartására kényszeríteni avagy nem. Némelyek mondták, hogy őket is kell kényszeríteni, némelyek ezt tagadták.

AFFIRMATIVA

E vetekedés felől való kegyes
és tiszta tudomány.

I. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy noha a Krisztusban igazán hívők és Istenhez tiszta szívből megtértek a törvénynek átkától és kényszerítésétől a Krisztus által megszabadítottanak, mindazáltal nincsenek azok teljességgel törvény nélkül úgy, mint kiket az Istennek fia ugyanazon okáért váltott meg, hogy az Istennek törvényéről éjjel és nappal elmélkedjenek (*Zsolt 1. és 119*), és annak megtartásában szüntelen gyakorolják magukat. Mert a mi első szüleink is még az eset előtt sem éltek teljességgel törvény nélkül, mely bizony akkor az ő szívükbe be volt írattatván, mert Isten őket az ő személyére teremtette vala (*1Móz 2; 3*).

II. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy a törvénynek prédikálását nemcsak azoknál, kiknek Krisztusban való hitük nincs, penitenciát sem tartnak, hanem azoknál is, kik Krisztusban igazán hisznek, Istenhez igazán megtértek, újonnan születettek, és a hit által megígazultak, szorgalmasan kell gyakorlani.

III. Mert noha újonnan születettek és lelkükben megújultanak, mindazáltal az az újonnan születés és megújulás ez életben nem mindenestől fogván teljes, hanem csak elkezdettett. És azok a hívek szünetlen vitézkednek [küzdnek] a testtel, azaz a romlott természettel, mely mibennünk mindhalálíg megvayon (*Gal 5; Róm 7*). És az ó-Ádámért, ki még most is az embernek

értelmében, akaratában és minden ő erejében vagyon, szükség, hogy embernek az Istennek törvénye mindenkor előtte tündököljék (*Róm 12*), hogy valamit az isteni tiszteletben ne válasszon. Sőt még azért is szükséges az újonnan születetteknek a törvény, hogy az ó-Ádám szokása szerint ne cselekedjék, hanem inkább akarata ellen is, nemcsak a törvénynek intésével és fenyegetésével, de még a büntetésekkel is és vereségekkel is megtartóztassék, hogy a léleknek engedjen és magát annak rabságába adja (*1Kor 9; Róm 6; Gal 6; Zsolt 119; Zsid 13*).

IV. Immár ami a törvény cselekedeti és a léleknek gyümölcsei között való különbséget illeti: hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy azok a cselekedetek, melyek a törvénynek előnkbe adása szerint lesznek, annyiból hívattatnak törvény cselekedetinek, amennyiből azok, kényszerítettén Isten haragjának és a büntetésnek fenyegetésével, lesznek embertől.

V. A léleknek gyümölcsei pedig azok a cselekedetek, kiket a hívekben lakozó Istennek lelke az újonnan született ember által cselekszik, és amelyek a hívek által lévelnek [fiunt], amennyiből azok újonnan születettek, oly igen maguk kedvén [sponte] és szabadon, mintha soha semmi parancsolatot nem vettek volna, semmi fenéséget [nullas minas] nem hallottak volna, és semmi fizetést nem várnának. És így az Istennek fiai törvény szerint élnek, és a törvénynek regulája szerint rendelik életüket. Ez élésnek módját Szent Pál az ő írásiban Krisztus törvényének és elménk törvényének szokta hívnia (*Róm 7; 8*). Azonközben mindazáltal nincsenek a törvény alatt, hanem a kegyelem alatt.

VI. Ilyenképpen ugyanazon egy törvény semmi nem egyéb, hanem Istennek állandó akarata, akár penitenciatartóknak, s akár nem tartóknak, akár újonnan születetteknek, s akár nem újonnan születetteknek hirdettessék. A különbség pedig az engedelmességre nézvéen csak az emberekben vagyon, kik közül némely újonnan nem születettek a törvényhez való néminemű engedelmisséggel, mely a törvénytől kívántatik lévelnek [a lege requisitam praestant], de kényszerítettén és ugyan akaratuk ellen cselekszik azt, aminémű kényszerítésből való engedelmisség az újonnan születettől is, míg még [quatenus adhuc] testiek, szokott lenni. A Krisztusban hívők pedig amennyiből újonnan születettek, kényszerítés nélkül, szabados és maguk kedvén való lélekből oly engedelmet tesznek, aminéműt akármely kemény fenyegetése is a törvénynek belőlük ki nem vehetett.

NEGATIVA

A hamis tudománynak,
mely az elsővel ellenkezik,
megvetése.

Megvetjük annakokáért és kárhoztatjuk, mint veszedelmes és hamis értelmet, miérthogy a keresztyéni tisztességes étellel és az igaz kegyességgel ellenkezik, mikor az tanítatik, hogy az Isten törvényének (úgy amint odaföl

megmondattatott) nem kellessék az istenfélőknek és az igaz híveknek magyaráztatni, hanem csak az istenteleneknek, és csak azokat kell azzal kényszeríteni.

VII. AZ ÚR VACSORÁJÁRÓL

Noha a zwinglianus tanítók nem azok közül valók, kik az Augustana Confessiót magukénak ismerik és vallják, úgymint kik akkor, mikor az a Confessio a császárnak beadattatott, tőlük elállottanak, mindazáltal miérthogy most álnokul azoknak seregébe szünlik [callide ingerant] magukat, és annak a kegyes Confessiónak födele alatt az ő tévelygésüket széjjelhintegezni igyekeznek, erről a vetekedésről is tanítandónak ítéltük az Isten anyaszentegyházát.

MIBEN ÁLLJON A VETEKEDÉS

ez articulusok felől miköztünk és a szakramentáriusok között?

Kérdetik: ha a szent vacsorában a mi Urunk Jézus Krisztusnak igaz teste és igaz vére bizonyjal és állatja szerint [substantialiter] jelen vagy-e? A kenyérral és borral osztogattatik és vétetik-e? Mindazoktól, kik e szakramentummal élnek, akár méltók, s akár méltatlanok, akár jók, s akár gonoszok, akár hívek, s akár hitetlenek legyenek azok, mindazáltal így, hogy a hívek az Úr vacsorájából vigasztalást és életet vegyenek, a hitetlenek pedig azt ítéletükre vegyék. A zwinglianusok ezt a Krisztus testének és vérének a szent vacsorában való jelenlétét tagadják, mi pedig len valljuk azt.

E vetekedésnek tökéletes megmagyarázásához tudnunk kell legelőször, hogy két neme legyen a szakramentáriusoknak. Mert némely szakramentáriusok igen gorombák: ezek homály nélkül való igéekkel nyilván vallják azt, mit szívükben értnek, tudniillik, hogy az Úr vacsorájában csak kenyér és bor legyen jelen, csak azok osztogattassanak, és szájjal vetessenek ott. Vannak némely álnok, ravasz és mindeneknél ártalmasb szakramentáriusok is. Ezek az Úr vacsorájának dolgáról szólván részéből [részben] nagy ékesen a mi szavainkkal élnek, és tettetik, hogy ők is hiszik a Krisztus igaz állat szerint való testének és vérének bizonyos jelenlétét e szent vacsorában, de mindazáltal lélek szerint való jelenlétének és ételének mondják azt lenni, mely hit által lével. Ez utolsó szakramentáriusok az ékes szók alatt ugyanazon goromba vélekedést földözgetik és tartják, kiben ez első vannak: tudniillik, hogy kenyérenél és bornál egyéb semmi az Úr vacsorájában jelen ne legyen, avagy semmi több szájjal ne vétessék.

Mert ez az ige (lélek szerint) semmit egyebet az ő értelmük szerint nem jegyez, hanem csak a Krisztusnak lelkét, kit hisznek jelen lenni, avagy ez ige

alatt értik a távol lévő Krisztusnak erejét és érdemét. A Krisztusnak testét pedig semmiképpen nem hiszik a földön jelen lenni, hanem ilyen értelemben vannak, hogy csak ott fõnn a fõlsõ égben tartatik az, és azt mondják, hogy szükség minekünk szívbeli gondolatinkkal fölemelkednünk, és ott kell a Krisztus testét és vérét keresnünk, és semmiképpen nem e földön a szent vacsorának kenyerével és borával.

AFFIRMATIVA

Az Úr vacsorájáról való tiszta
tudománynak vallása
a szakramentáriusok ellen.

I. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy az Úr vacsorájában a Krisztusnak teste és vére bizonytal és állatja szerint [substantialiter] jelen vagyon, és hogy a kenyérral és a borral valóban osztogatattik és vétetik.

II. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy a Krisztus testamentumának igéit nem kell különben értenünk, hanem amint az igék betű szerint szólnak. Nem abban az értelemben, hogy a kenyér a távol lévő Krisztus testét és a bor a távol lévő Krisztus vérét jegyezze, hanem inkább, hogy a szakramentum szerint való egyesülésért az Úr vacsorája bizonytal Krisztus teste és vére legyen.

III. Ami pedig a megszentelést illeti, hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy sem emberi cselekedet, sem az egyházi szolgának szólása a Krisztus testének és vérének a végvacsorában való jelenlétének nem oka, hanem hogy csak a mi Urunk Jézus Krisztus mindenható erejének kell azt tulajdonítani.

IV. Ezenközben mindazáltal egyenlõ akarattal hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy az Úr vacsorájával való élésünkben a Krisztus szerzésinek igéit semmiképpen el nem kell hagyni, hanem mindenek hallatára el kell mondani, merthogy az apostolok is így éltenek legyen az Úr vacsorájával, megtetszik e következendõ Szent Pál igéibõl. Az áldásnak pohara, kit megáldunk, nem a Krisztus vérének részeltetése-e [communicatio] (*IKor 10*)? Az pedig az áldás, kit Szent Pál említ, akkor lévél, mikor a vacsora szerzésinek igéi, mindenek hallatára, elõszámláltatnak.

V. Fundamentumink pediglen, kikhez e dologban támaszkodunk a szakramentáriusok ellen, ím ezek, melyeket Luther Márton doktor is ez Úr vacsorája felõl való nagyobbik vallásába beírt.

Elsõ fundamentum ez a mi keresztyén hitünknek ágazata, tudniillik a Jézus Krisztus igaz állat [essentialis] és természet szerint való teljes Isten és ember, a személynek egy voltában elválhatatlan [inseparabilis] és eloszolhatatlan [indivisus].

Második, hogy az Istennek jobbja mindenütt vagyon. Erre pedig Krisztus emberi természeti szerint bizonytal és valóban ültetett, és azért jelen uralkodik, az õ kezében és lábai alatt tart, amint az Írás szól, mindeneket, melyek a mennyben és a földön vannak. Erre az Istennek jobbára senki más,

még angyal sem helyheztesett, hanem csak maga a szűz Máriának fia. Ebből azokat is, melyeket mondánk, megcselekedheti.

Harmadik, hogy az Istennek ígéje nem hamis, sem hazug.

Negyedik, hogy Isten sok módokat tud és tart is hatalmában, melyek szerint lehet valahol, s nem köteleztetett csak amaz egyre, kit a filozófusok hely szerint valónak szoktak nevezni.

VI. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy a Krisztusnak teste és vére nemcsak lélek szerint, hit által, de még test szerint is vétetik a kenyérral és a borral, mindazáltal nem a kapernaumbeliek értelme szerint, hanem természet fölött való mennyei módon, a szakramentum szerint való egyesülésnek módja szerint. Mert a Krisztus igéi nyilván bizonyítják ezt, melyekben parancsolja venni, enni és inni, és ez, hogy az apostoloktól meglett légyen, az Írás bizonyítja, mondván: És ittanak abból mindnyájan (*Mk 14*). Szent Pál is azt mondja: A kenyér, kit megszegünk, Krisztus testének részeltetése, azaz aki ezt a kenyeret eszi, Krisztus testét eszi az (*IKor 10*). Ugyanezent nagy egyezséggel az anyaszentegyháznak régi fő tanítói is, úgymint Aranyszájú Szent János, Cyprianus, az első Leó, Szent Gergely, Szent Ambrus, Szent Ágoston vallják.

VII. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy nemcsak azok, akik igazán hisznek a Krisztusban, és az Úr vacsorájához méltó készüléttel járulnak, de még a méltatlanok és a hitetlenek is a Krisztusnak igaz testét és vérét veszik, úgy mindazáltal, hogy sem vigasztalást, sem életet abból nem nyernek, hanem inkább az a vétel önékiek ítéletükre és kárhozatjukra háránlik [háramlik], ha penitenciát nem tartnak és valóban meg nem térnek. [1Kor 11,27-29.]

Mert noha a méltatlanok és a hitetlenek a Krisztust úgy, mint Megváltót maguktól eltaszítják, mindazáltal ugyanazon Krisztust úgy, mint kemény ítélőt még akarattuk ellen is magukhoz bocsátani kényszerítettnek. A Krisztus pedig szintén oly igen jelen lévén szerzi meg az ítéletet a penitencia nem tartó vendégiben e lakodalomnak [in convivis illis impenitentibus], amely igen jelen lévén szerez vigasztalást az igaz híveknek és méltán készülteknek szívükben.

VIII. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy lakodalom méltatlan vendéginek csak egy neme legyen, ezek pedig egyedül csak azok, akik nem igazán hisznek a Krisztusban. Ezek felől vagyon megírva: Aki nem hiszen, immár megítéltetett (*Jn 3*). S ez az ítélet a szent vacsorának méltatlan vételével öregbítették és nehezítették (*IKor 11*).

IX. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy senki azok közül, akik igazán hisznek a Krisztusban, az Úrnak szent vacsoráját ítéletire nem veszi, akármely gyenge hiti legyen is. Mert az Úrnak vacsorája kiváltképpen azokért szereztesett, akik a hitben erőtlenekek, de azért penitenciát tartnak, hogy abból igaz vigasztalást és az ő gyenge hitüknek erősítését vegyék.

X. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy e mennyei lakodalom vendéginek teljes méltóságuk áll csak a Krisztus szentséges engedelmeiben és fogyatkozás nélkül való érdemében. Azt pedig igaz hittel magunkhoz kapcsoljuk, és ez érdemnek magunkhoz való kapcsolásáról a szentség által bizonyosítottunk, és szívünkben erősítettünk. Az Úr vacsorája vételének méltóságát pedig a mi

jóságos cselekedetünkől [ex virtutibus nostris] avagy belső és külső magunk készítéséből [ex ... praeparationibus] függeni semmiképpen nem ítéljük.

NEGATIVA

Az ellenkező és a szakramentáriusok kárhoztatott tudományának megvetése.

Megvetjük és egyenlő akarattal kárhoztatjuk mindazokat a hamis articulusokat, kiket majd előszámlálunk, úgymint kik az előszámlált kegyes tudománnyal, a hitnek együgyűségével és az Úr vacsorája felől való tiszta vallással ellenkeznek.

I. Megvetjük és kárhoztatjuk a pápisták vélekedése szerint való elváltozást, tudniillik, mikor a pápisták azt tanítják, hogy a szent vacsorában való kenyérnek és bornak természet szerint való állatja [essentia] elvész és semmivé lészen, és azok az éltető állatok [elementa] úgy változnak Krisztus testévé, hogy a külső képnél avagy ábrázatnál egyéb bennük meg nem marad.

II. Megvetjük és kárhoztatjuk a pápistas misének áldozatát, mely az elevenekért és holtakért áldoztatik.

Megvetjük és kárhoztatjuk ezeket a tévelygéseket is.

III. Hogy a községnek [laicis] csak egyik része adatik a szentségnek, mikor tudniillik a Krisztus testamentumának nyilván való igéi ellen a pohártól megtiltatnak, és így a Krisztus véréből megfosztatnak.

IV. Hogy a Jézus Krisztus testamentumának igéit nem kell együgyűképpen érteni és hittel venni, úgy, amint megíratatának, mert homályosak azok, s azért azoknak igaz értelmét az Írásnak más helyében kell keresni.

V. Hogy a Krisztusnak teste a szent vacsorában teste szerint a kenyérral egyetemben nem vétetetik, hanem csak kenyér és bor vétetik szájjal, a Krisztusnak teste pedig csak lélek szerint, hittel vétetik.

VI. Hogy a kenyér és a bor az Úr vacsorájában csak oly jel legyen, mellyel a keresztyének egymás között megismertetnek.

VII. Hogy a kenyér és a bor a nagy messzi levő Krisztus testének és vérének csak képe, hasonlatossága avagy példázata legyen.

VIII. Hogy a kenyér és a bor csak jelül, emlékezetünk megmaradásának okáért rendeltettek, melyek pecsét és zálog gyanánt valók legyenek, melyekkel megbizonyodjék az minékünk, hogy a hit, mikor mennyekbe fölmegegyen és vitetik, ott oly bizonyosan részesül a Krisztus testében és vérében, amely bizonynyal mi a szent vacsorában a kenyeret esszük, és a bort isszuk.

IX. Hogy a mi hitünk, üdvösségünk felől az Úr vacsorájában megerősödik és bizonyosodik, csak a külső jegyekkel, a kenyérral és a borral, semmiképpen pedig nem a jelen való Krisztus testével és vérével.

X. Hogy a végvacsorában a Krisztus távol levő testének és vérének csak ereje, cselekedeti és érdeme osztogatatik.

XI. Hogy a Krisztus teste úgy rekesztetett legyen az égben, hogy semmiképpen egyszersmind ugyanazon időben, minden helyeken a földön nem lehet, ahol az Úr vacsorája szolgáltatik.

XII. Hogy Krisztus az ő testének és vérének állat szerint való jelenlétét sem ígérhette, sem adhatta, mert azt az ő fölvetett emberi természetinek tulajdonsága semmiképpen nem szenved.

XIII. Hogy Isten teljes ő mindenhatóságával (rettenetes mondás és hallás) azt nem cselekedheti, hogy a Krisztus teste ugyanazon időben egy helynél több helyen lehessen.

XIV. Hogy nem a Krisztus testamentumának mindenható igéje oka a Krisztus testének és vérének a végvacsorában való jelenlétének, hanem a hit.

XV. Hogy a híveknek a Krisztus testét és vérét nem a végvacsorának kenyérében és borában kelljen keresni, hanem szemüket az égbe kell fölemelni, és onnét kell kérni a Krisztus testét.

XVI. Hogy a hitetlen és penitencia nem tartó keresztyének az Úr vacsorájában a Krisztusnak nem bizonyos testét és vérét veszik, hanem csak kenyeret és bort.

XVII. Hogy a mennyei lakodalom vendégeinek méltósága nemcsak tulajdon a Krisztusban való hitből, de még a külső emberi készülétből is függjön.

XVIII. Hogy még azok is, akik igazán hisznek a Krisztusban és abban megmaradnak, e szentséget ítéletükre vehetik azért, hogy külső maguk viselésében megfogyatkozás vagy bennük.

XIX. Hogy a kenyérnek és bornak külső, látható állapotját [elementa] a szentségben imádni kelljen.

XX. Ezenkívül Isten igaz ítéletire hagyunk minden gondos, megsértő, csúf és káromló kérdéseket, melyek tisztességesen, kegyesen és nagy botránkozás nélkül elő nem számláltathatnak, egyéb szokat is, mikor e szentségnek természet felett való mennyei titkáról parasztul [crasse], testi mód szerint és a kapernaitáknak módjuk szerint ugyan utálatosan káromkodván szólnak a szakramentáriusok az anyaszentegyháznak nagy botránkozásával.

XXI. Teljességgel megvetjük és kárhozzátjuk a Krisztus testének a kapernaumbeliek vélekedése szerint való ételét is, melyet nekünk a szakramentáriusok, az önnön lelkiismeretük bizonyágtétele ellen, ennyi sok tudománytételünk után tulajdonítanak, hogy a mi tudományunkat hallgatóikkal meggyűlöltessék, mintha azt tanítanánk, hogy a Krisztus teste fogakkal szaggattatik, és mint egyéb étel a testben megemésztetik. Mert hisszük és valljuk mi, a Krisztus testamentumának igéi szerint, a Krisztus testének bizonyos, de azért természetet fölülhaladó módon való vételét, amint a Krisztus vérének bizonyos, de a természetet fölülhaladó módon való italát is tanítjuk. Ezeket pedig emberi érzékenységgel avagy okossággal senki meg nem foghatja. Minek okáért e dologban, mint a hitnek egyéb ágaiban is, a mi értelmünket a

Krisztus engedelmére fogva kell tartanunk, mert ez a titok csak az Isten ígéje által nyilatkoztatik ki, és csak hittel fogattatik meg.

VIII. A KRISZTUS SZEMÉLYÉRŐL

Az Úr vacsorájáról való fölső vetekedésből az Augustana Confessióban való igaz tanítók között és a kálvinisták között, kik más néminemű tanítókat is fölindítottanak és megháborítottanak, visszavonás támadott a Krisztus személyéről, a Krisztusban való két természetről és azoknak tulajdonságiról.

EZ ARTICULUSRÓL VALÓ VETEKEDÉS MIBEN ÁLLJON?

E visszavonásnak kiváltképpen való kérdése ez volt: ha vagy-e a Krisztus személyében való isteni és emberi természet között, a személy szerint való egyesülésért, valóságos, azaz bizonyos és létel szerint való [re ipsa] néminemű közösülés [communicatio], mellyel egyik természet közölje az ő tulajdonságát a másikkal. És kérdetett ez is: mennyire terjedjen ki az a létel szerint való közösülés.

A szakramentáriusok azt tartották, hogy a Krisztusban való isteni és emberi természet úgy egyesült, hogy egyik sem közöl a másikkal semmit létel szerint abban, aki az ő tulajdonsága, hanem csak a pusztá nevezetet közlik. Az egyesülés (úgy mondnak ők) csak a nevezetüket teszi közönségesekké [facit tantum nomina communia], tudniillik, hogy az Isten embernek mondassék, s az ember is Istennek, de mindazáltal úgy, hogy az Istennek az emberi természettel semmi köze ne legyen, és viszont, az emberi természetnek is az istenséggel, ami az ő dicsőségét és tulajdonságát illeti létel szerint, azaz valóban és bizonyosan semmi köze ne legyen. Ezzel a tudománnyal ellenkező értelemben volt D. Luther és nekik [akik] vele tartották és tartják is a szakramentáriusok ellen.

AFFIRMATIVA

Az anyaszentegyháznak
a Krisztus személye felől való
tisztá tudománya.

Ennek a vetekedésnek megmagyarázására és a mi keresztyén hitünk egyenlő értelmé szerint való elvégezésére a mi hitünkről, tudományunkról és kegyes vallásunkról nyilvánvaló vallást ilyen értelemmel teszünk.

I. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy a Krisztusban való isteni és emberi természet személy szerint egyesült, úgyannyira, hogy nem két Krisztus legyen, kiknek egyike Istennek, másika embernek fia volna, hanem hogy ugyanazon egy legyen, mind az Istennek, s mind az embernek fia (*Lk 1; Róm 9*).

II. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy a Krisztusban való isteni és emberi természetek nem egyeledtek [elegyedtek] egy állattá [in unam substantiam], sem egyik a másikká nem változott, hanem mindenik természet megtartja az ő állapot szerint való tulajdonságait úgy, mint melyek más természetnek tulajdonságivá nem lehetnek.

III. Az isteni természetnek tulajdonsági ezek, hogy mindenható, öröktől fogván való, véghetetlen, és az ő természetinek és természet szerint való állapotjának tulajdonságiból maga ereje szerint mindenütt jelen levő, és mindentudó legyen, &c. Ezek mind nem tulajdonsági az emberi természetnek, nem is lesznek soha azokká.

IV. Az emberi természetnek pedig tulajdonsági ím ezek, hogy testi teremtett állapot legyen [corpoream esse creaturam], testből és vérből álljon, vég szerint való és határos legyen, szenvedjen, meghaljon, fölmenjen, leszálljon, egyik helyről másikra mozduljon, éhezzen, szomjúhozzék, fázzék, meleggel gyötrettessék és amelyek ezekhez hasonlóak. Ezek nem tulajdonsági az isteni természetnek, nem is lesznek soha azokká.

V. Holott pedig az isteni és az emberi természet személy szerint, azaz egy magán álló személynek tételére legyenek egyesülvén, hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy az a személy szerint való egyesülés nem oly összeszerkesztetés avagy összekötöttség, kire nézve egyik természetnek a másikkal ne legyen semmi köze a személy szerint való egyesülésért, minemű összekötöttség szokott lenni, mikor két deszka összeenyveztetik, ahol egyik a másiknak semmit nem ad, sem semmit nem vesz egy a másiktól. Sőt, inkább a személy szerint való egyesülésben nagy közösülést vallunk, mely vagyon Isten között és a fölött ember között bizonyosan. Ebből a személy szerint való egyesülésből és abból következő közösülésből származik mindaz, valami emberi dolog Isten felől és valami isteni dolog az ember Krisztus felől mondatik és vallattatik. Ezt a természeteknek egyesülését az anyaszentegyháznak régi tanítói a tüzes vasnak hasonlatosságával s a testnek és léleknek egyesülésével magyarázták meg.

VI. Ebből hisszük, tanítjuk és valljuk azt is, hogy az Isten ember és az ember Isten legyen, mely semmiképpen így nem volna, ha az isteni és emberi természetnek ugyan teljességgel semmi létel szerint való bizonyos közösülése nem volna. Mert az ember, a Máriának fia, hogy mondathatnék igazán Istennek avagy a magasságbeli Isten fiának, ha az ő emberi természeti az istenséggel személy szerint nem egyesült volna, és létel szerint, azaz bizonyosan és valóban vele a pusztán nevezetnek kívül semmi közösi nem volna.

VII. Ennek okáért hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy a szűz Mária nemcsak embert, ki ugyan semmi egyéb embernél nem lett volna, hanem bizonyosan Istennek Fiát fogta méhébe és szülte is, melyből igazán mondatik Isten anyjának, s ugyanaz is pedig.

VIII. Továbbá ugyan mégis ebből hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy nemcsak az ember, kiben embernél semmi nagyobb nem lett volna, szenvedett érettünk, nemcsak az halt meg, eltemettetett, pokolra szállott, halottaiból föltámadott, mennyekbe ment, és az Istennek dicsőségére s az ő mindenható erejére fölmagasztaltatott, hanem inkább, hogy mindezeket oly ember cselekedte, kinek emberi természete az Isten fiával oly megmondhatatlan erősen egyesült és közösült, hogy ugyanegy személyé lett vele.

IX. Annak okáért bizonyosan az Istennek Fia szenvedett miérettünk, de emberi természetének tulajdonsága szerint, melyet az ő isteni személyének egyezésébe vett, és magának tulajdonává tett, tudniillik, hogy szenvedhetne, és mi főpapi fejedelmünk s Istennel való megbékélésünknek oka lehetne. Mert így vagy on írva: A dicsőségnek Urát feszítették meg (*IKor 2*). És másutt is az Írás azt mondja, hogy Istennek vérével váltattunk meg (*ApCsel 20*).

X. Ugyanazon fundamentumból hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy az embernek fia az Isten minden hatalmának, dicsőségének és erejének jobbára, létel szerint, azaz bizonyosan és valóban emberi természete szerint fölmagasztaltatott. És ez egy szálnyira sem képtelen dolog, holott az az ember Istentől öltöztetett legyen föl, mihelyen [mihelyt] anya méhében a Szentlélektől fogantatott, és az ő emberi természete még akkor a magasságbeli Isten fiával személy szerint egyesült legyen.

XI. És az az ő dicsősége mindenkor megvolt, Krisztusnak személy szerint való egyesülésére nézve, de alázatosságának állapotjában magát megüresítette [*Fil 2,7*]. Mely okból értelmességében, bölcsességében, Isten előtt és emberek előtt való kedvességében valóban növekedett. Mert azt a dicsőséget nem mindenkor, hanem csak mikor neki tetszett, akkor mutatta ki, mígnem aztán a szolgálai ábrázatot, s nem az emberi természetet pedig föltámadásának utána teljesen letette, és isteni dicsőségét gyakorlotta, kinyilatkoztatta, megmutatta, és így az ő dicsőségébe bement. Annakokáért immár nemcsak a mennyben Isten, hanem még a mennyben ember is, tud mindeneket, mindeneket cselekedhetik, minden teremtetett állatoknál jelen lehet, és mindeneket, amelyek mennyben, földön és a föld alatt vannak, lábai alatt és kezében tart (*Jn 13*). Hogy ezek így legyenek, Krisztus ő maga bizonyítja, mondván: Énnekem adatott minden hatalom mennyen és földön (*Mt 28*). Szent Pál is azt mondja: Minden egeknek fölötte ment, hogy mindeneket betöltene (*Ef 4*). Ezt az ő mindenhatalmát mindenütt jelen lévén gyakorolhatja, nincs semmi öelötte lehetetlen és értelem kívül való dolog.

XII. Ebből igen könnyen az ő valóságos testét és véré, a szent vacsorában jelen lévén, osztogathatja. Ez pedig nem lével [fit] az emberi természetnek módja és tulajdonsága szerint, amint Luther, a mi keresztyén hitünknek a Katekizmusban befoglaltatott egyenlő értelme szerint, szokott szólani. És ez a Krisztusnak a szent vacsorában való jelenléte nem természet szerint való, sem nem a kapernaiták értelme szerint való, de azonközben mindazáltal ugyan igaz, és állat szerint való [substantialis]. Mert a Krisztus testamentumának igéi így szólnak: Ez ez, ez az én testem [*Mt 26,26; etc.*].

Ezzel a mi hitünkkel, tudományunkkal és vallásunkkal a Krisztusnak személye ketté nem szakasztatik, mint régen Nestorius cselekedett. Mert ő a Krisztus két természetiben való tulajdonságoknak valóságos közösülését tagadta, és eszerint a Krisztus személyét kettészakasztotta, mely dolgot D. Luther az ő könyvecskéjében, kit a conciliumokról írt, nyilván megmagyarázott. Sem össze nem zavartatnak e mi kegyes tudományunkkal a Krisztus személyében való két természetek, sem egy állattá [in unam essentiam] nem egylettetnek [commiscentur] (mely tévelygésben az Eutyches volt), sem a Krisztus személyében való emberi természet nem tagadtatik, sem nem semmisíttetik, sem egyik természet másikká nem változik. Hanem a Krisztus, a mi kegyes vallásunk szerint igaz Isten és ember, az egy, elválhatatlan személyben meg is marad mindörökkén. Ez ama Szentháromságról való hitünk ágazata után legnagyobb titok, amint az apostol bizonyítja (1Tim 3), amelyben teljes mi vizsgálatunk, életünk és üdvösségünk helyezettettetett.

NEGATIVA

Az ellenkező

és a Krisztus személyéről való
hamis tudománynak megvetése.

Megvetjük annakokáért és kárhozzatjuk mindazokat a hamis articulusokat, kiket majd előszámlálunk, azért, hogy Isten igéjével és a mi keresztyén hitünkkel ellenkeznek, mikor tudniillik a következő tévelygések taníttatnak.

I. Hogy a Krisztusban való Isten és ember nem tészén egy személyt, de hogy más legyen az Istennek Fia és más az embernek fia, amint Nestorius bolondoskodott.

II. Hogy az isteni és emberi természet egy állattá egyeledett, és az emberi természet istenséggé változott legyen, amint az Eutyches bolondul mondta.

III. Hogy Krisztus nem igaz természet szerint való örök Isten legyen, amint Arius káromkodott.

IV. Hogy Krisztusnak nem igaz emberi természete lett legyen, amint Marcion gondolkodott.

V. Hogy a személy szerint való egyesülés csak a neveket tegye közönségesekké.

VI. Hogy csak a szólásnak néminemű módja legyen, mikor az mondatik, hogy az Isten ember legyen, és az ember Isten. Mert az Istennek az emberséggel, és az emberségnek az istenséggel létel szerint [realiter], azaz bizonynyal és valóban, semmi köze nincs.

VII. Hogy a tulajdonságoknak közösülése [communicatio] csak szó szerint való legyen, valóság nélkül, mikor az mondatik, hogy az Istennek fia e világnak bűneiért meghalt, hogy az embernek fia mindenhatóvá tétetett.

VIII. Hogy a Krisztusban való emberi természet néminemű véghetetlen állattá [essentia] lett legyen, hogy az emberi természetnek néminemű állat szerint való Istentől elválasztatott isteni ereje és tulajdonsága legyen, mely öneki közöltetett, és öbelé öntetett, és hogy az emberi természet annak a közlésnek ereje szerint, úgymint, mint az isteni természet mindenütt jelen legyen.

IX. Hogy az emberi természet az isteni természettel egyenlővé tétetett, állatjára és isteni állatja szerint való tulajdonságira nézve.

X. Hogy a Krisztusban való emberi természet a mennynek és a földnek minden helyére hely szerint kiterjedett legyen, melyet még az isteni természetnek sem kell tulajdonítani.

XI. Hogy a Krisztusnak lehetetlen legyen az emberi természetnek tulajdonságáért, hogy egyszersmind ugyanazon időben, több helyeken, nem hogy minden helyeken lehessen teste szerint.

XII. Hogy csak az emberi természet szenvedett legyen miérettünk, és megváltott minket, és hogy az Isten fiának a szenvedésben semmi köze valóban nem volt az emberi természettel, szintén mintha ingyen sem illette volna az a dolog őtet.

XIII. Hogy az Istennek Fia csak isteni természete szerint legyen jelen mivelünk e földön, az ő igéjében, a szentségekben és minden nyomorúságokban, és hogy ez a jelenlétel az emberi természetet teljességgel ne illesse. Mert a Krisztusnak minekutána kínszenvedésével és halálával minket megváltott, emberi természete szerint semmi gondja és dolga nincs velünk.

XIV. Hogy az Istennek Fia, aki az emberi természetet személyének egyezésébe vette, immár a szolgálai ábrázatot letévén az ő mindenhatóságának nem minden cselekedetét cselekszi meg az emberi természetben azzal és azáltal, hanem csak némelyeket, és csak azon a helyen, ahol hely szerint az emberi természet vagyton.

XV. Hogy a Krisztus emberi természete szerint a mindenhatóságnak és az isteni természetnek egyéb tulajdonságainak elvételére ne legyen elegendő. És ezt vallani merik a Krisztusnak nyilvánvaló bizonyágtétele ellen, ki azt mondja: Énnem adatott minden hatalom mind mennyen, s mind földön (*Mt 28*). És ellene mondanak Szent Pálnak, ki azt mondja: Óbenne lakozik az istenségnek teljes volta test szerint (*Kol 2*).

XVI. Hogy a Krisztusnak emberi természete szerint nagy hatalmasság adatott legyen mind mennyen, földön, tudniillik nagyobb és méltóságosb, hogynem kit az angyalok mindnyáján avagy egyéb teremtetett állatok vettenek, de mindazáltal öneki Istennek minden hatalmával semmi köze nincsen, s nem is adatott minden hatalom neki. Annakokáért néminemű közben való hatalmat Isten mindenhatalma [inter omnipotentiam Dei] és egyéb állatoknak hatalma között [inter aliarum creaturarum potentiam] gondolnak, hogy adattatott Krisztusnak a fölmagasztaltatás által, mely úgy vagyton, hogy kisebb Istennek mindenhatalmánál, de mindazáltal nagyobb minden állatoknak hatalmasságánál.

XVII. Hogy Krisztusnak az ő emberi lelke szerint bizonyos határ vétetett legyen, mennyit kellessék öneki tudni, és hogy többet nem tud, hanem

csak amennyi őhöz illik, és amennyi az ő tisztéhez, tudniillik bíróságához kívántatik.

XVIII. Hogy Krisztus még most sem ismeri teljesen az Istent és minden ő cselekedetét, maga a Krisztus felől meg vagy írva, hogy őbenne rejtettek el a bölcsességnek és a tudománynak minden kincsei (*Kol 2*).

XIX. Hogy Krisztusnak lehetetlen legyen tudni emberi lelke szerint azt, mi lett legyen öröktől fogván, mi legyen most mindenütt, és micsoda leendő örök időnkig.

XX. Megvetjük és kárhozzátjuk azt is, hogy a Krisztus mondása (Énnekem adatott minden hatalom mennyen és földön) (*Mt 28*) rettenetes és káromló magyarázattal hamisítatik ilyen értelemmel, hogy Krisztusnak isteni természete szerint föltámadásában és mennybemenetelében is még megadattatott az a mennyen és földön való mindenhatalom, mintha míg az alázatosságnak állapotjában volt, azt a hatalmat még isteni természete szerint is letette volna. Mert ezzel a tudománnyal nemcsak a Krisztus testamentumának igéi fordíthatnak el hamis magyarázattal által, de még a régen kárhozzátott Arius eretnokségének is újabban út csináltatik, hogy végre a Krisztusnak örök istensége tagadtassék, és a teljes Krisztus üdvösségünkkel egyetemben elvesztessék, ha e hamis tudománynak, Isten igéjének és a mi keresztyéni hitünknek állandó fundamentumiból állhatatosan ellene nem mondattatik.

IX.

A KRISZTUSNAK POKOLRA VALÓ SZÁLLÁSÁRÓL

MIBEN ÁLLJON A VETEKEDÉS?

Vetekedés volt ez articulus felől némely tanítók között, kik az Augustana Confessiót vallják, ebből: Mikor és mi módon szállott a mi Urunk Jézus Krisztus le pokolra, amint a mi közönséges hitünk [*fides nostra catholica*] bizonyítja. Ha halála előtt avagy halála után lett-e az? Továbbá kérdettetett, ha csak lélek szerint avagy csak istensége szerint avagy pedig lélek és test szerint szállott legyen-e le, és ha az lelki módon avagy testi módon lett-e. Disputáltatott az is, ha ezt az articulust a Krisztus kinszenvedéséhez kell-e kötnünk, avagy pedig az ő dicsősége győzedelméhez.

Holott pedig ez a mi hitünknek cikkelye, mint az Úr vacsorájának titka, sem érzékenységgel, sem a mi okosságunkkal meg ne fogattathassék, hanem csak hittel vétetessék, egyenlő akarattal, tanácsul adjuk, hogy erről nem kell disputálni, hanem nagy együgyűen kell ez articulust hinni és tanítani.

És ebben a dologban kövessük Luther Márton doktornak kegyes tudományát, ki ez articulust Torgában [Torgauban] tett prédikációjában (anno XXXIII.) igen kegyesen magyarázta meg minden haszontalan és gondos kérdezkedéseknek nyakát szakasztotta, és a hitnek kegyes együgyűségére mindeneket intett.

Mert meg kell nekünk azon elégednünk, ha tudjuk, hogy Krisztus pokolra szállott, a poklot nekünk híveknek elrontotta, és hogy mi őáltala a halálnak és a sátánnak birodalmából, az örök kárhozatból és a pokol torkából kiragadtattunk. Mint lettenek légyen pedig ezek, meg ne vizsgáljuk nagy szorgalmatossággal, hanem ennek megtudását a másvilágra tartsuk, ahol nemcsak ez a titok, de sok egyebek is, kiket ez életben csak együgyűen hittünk mi, megnyilatkoztatnak, úgymint kik a mi vak okosságunknak értelmét fölülhaladják.

X.
AZ ANYASZENTEGYHÁZI RENDTARTÁSOKRÓL,
MELYEK KÖZÖNSÉGES NEVEZETTEL
SZABADOSAKNAK
[adiaphora seu res mediae et indifferentes]
NEVEZTETNEK

Támadt az Augustana Confessióban való tanítók között vetekedés a ceremóniákról is, avagy egyházi rendtartásokról, kik az Istennek igéjében sem nem parancsoltattanak, sem nem tiltattanak, hanem csak rendtartásnak és ékességnek okáért hozattattanak be az anyaszentegyházba.

EZ ARTICULUSRÓL MIBEN ÁLLJON A VETEKEDÉS?

Kérdés azért ilyen támadt. Ha az üldözésnek idején és mikor vallást kell tenni (bár szintén az ellenkező fél a tudományban [in doctrina] velünk egyet ne akarjon is érteni) mindazáltal jó lelkiismerettel valamely szertartások, melyek magukban válogatás nélkül valók, és az Istentől sem parancsoltattanak, sem tiltattanak, az ellenkező félnek kívánságára és szorgalmazására ismét bevétethetnek, és ha így a pápistákkal afféle ceremóniákban és szabados dolgokban igazán egyet érthetünk. Egy része ezt lehetségesnek vallotta, más része pedig ellene mondott.

AFFIRMATIVA

Ez articulusról való tiszta tudomány és vallás.

I. Ennek a vetekedésnek elválasztására és vége szakasztására egyenlő akarattal hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy a ceremóniák avagy egyházi rendtartások (kik Isten igéjével sem parancsoltattanak, sem tiltattanak, hanem csak ékességnek és rendtartásnak okáért gyakoroltatnak) magukban nem isteni tiszteletek, sem nem valami része az isteni tiszteletnek. Mert írván vagyon: Hiába tisztelnek engemet, tanítván oly tanúságokat, kik emberi parancsolatok (*Mt 15*).

II. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy az Isten anyaszentegyházának mindenütt e földön és minden időben szabad legyen, amint a dolog kívánja, ilyen ceremóniákat megváltoztatni eszerint, amint az Isten anyaszentegyházának leghasznosbna és annak épületire [épülésére] legalkalmasbna ítéltetik.

III. Ebben mindazáltal minden állhatatlanságot és botránkozást távoztatni méltónak ítélnk, kiváltképpen pedig azoknak, akik a hitben erőtlenek, gondjuk viselését és azokhoz való engedelmességét méltónak ítélnk [1Kor 8,9-13; Róm 14,1.13kk.].

IV. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy az üldözésnek idejében, mikor állhatatos és nyilvánvaló vallás kívántatik tőlünk, az evangélium ellenséginek még a szabados dolgokban is semmit nem kell engednünk, sem az ő kedvük szerint cselekednünk. Mert így szól az apostol: Amely szabadsággal megszabadított minket a Krisztus, abban maradjatok, és ne tartassatok ismét a szolgálatnak igája alatt (*Gal 5*). Másutt is azt mondja Szent Pál: Ne vonjatok igát a hitetlenekkel &c. Mert micsoda társasága vagyon a világosságnak a sötétséggel (*2Kor 6*)? Másutt is azt mondja Szent Pál: Kiknek csak egy óráig sem engedtünk engedelmességgel, hogy az evangéliumnak igazsága megmaradna tinálatok (*Gal 2*). Mert ebbeli állapotban aztán nem a szabados dolgokról vagyon szó, hanem az evangélium igazságának vallásáról és a keresztyéni szabadságnak épen való megtartásáról, és arról, mint kellessék távoztatni a nyilvánvaló bálványozásnak erősítését és a gyenge hitűeknek megbotránkoztatását. Efféle dolgokban bizonyára nem illik mihozzánk, hogy az ellenkező félnek valamit engedjünk, hanem a mi tisztünk azt kívánja, hogy kegyes és homály nélkül való vallást tegyünk, és azokat békével szenvedjük, amelyeket az Úr reánk bocsátand, és az Isten igéje ellenséginek rajtunk engedend.

V. Hisszük, tanítjuk és valljuk, hogy egyik gyülekezet a másikat ne kárhoztassa azért, hogy imez avagy amaz gyülekezet több avagy kevesebb Istentől nem szereztetett külső ceremóniákat tart, csakhogy a tudományban és annak minden articulusiban és a szakramentumokkal való igaz élésben legyen egyezés közöttük. Mert ez régies igaz mondás: A böjtbén való különözés nem szaggatja el a hitben való egyezséget.

NEGATIVA

Erről az articulusról való
hamis tudománynak megvetése.

Megvetjük és kárhozzátjuk az Isten igéjével ellenkező értelmeket.

I. Hogy az emberi szerzések és rendelkezések az egyházi dolgokban magukban Isten tiszteletinek avagy bizony istentiszteleti részének tartassanak.

II. Mikor ilyen ceremóniák és rendelkezések néminemű kényszerítésből úgy, mint szükségesek, az Isten anyaszentegyházába bevitetnek a keresztyéni szabadság ellen, minemű szabadsága vagy az Isten anyaszentegyházának afféle külső dolgokban.

III. Mikor az mondatik, hogy az üldözésnek idejében, mikor nyilvánvaló vallás kívántatik, az evangélium ellenséginek afféle szabados dolgokban kedveskedni és velük egyetérteni szabad, mely dolgot mi, a mennyei igazságnak kárával ítélünk összeszerkesztettnek lenni.

IV. Mikor a külső ceremóniák, melyek válogatás nélkül valók, ily vélekedéssel hagyattatnak el, mintha nem volna szabad az Isten anyaszentegyházának, amint a dolog kívánja, és amint épületre valónak ítéltetik, imez avagy amaz ceremóniát a keresztyéni szabadságra nézve bevenni.

XI.

AZ ISTENNEK ÖRÖKTŐL FOGVÁN VALÓ ELRENDELÉSÉRŐL ÉS VÁLASZTÁSÁRÓL

Erről az articulusról úgy vagy az Augustana Confessióban való tanítók között nem támadott nyilvánvaló vetekedés, de mindazáltal, mivelhogy ez az articulus az istenfélő kegyes elméknek nagy vigasztalást hoz, hogyha igazán magyaráztatik, meg akartuk azt is ez írásban megmagyarázni, hogy idővel valami botránkoztató vetekedések erről a dolgról ne támadjanak.

AFFIRMATIVA

Erről az articulusról való tiszta tudomány.

I. Legelső, akit igen eszünkbe kell vennünk imez, tudniillik, hogy különbség vagy az előbb való tudás között és az előbb való rendelés között.

II. Mert az Istennek előbb való tudása semmi nem egyéb, hanem hogy az Isten tud mindeneket, még minekelőtte meglesznek. Mert így vagy írva: Vagy az Isten mennyekben, a titkoknak nyilatkozatatója, ki megmondotta neked, Nabukodonozor király, azokat, amelyek jövendők az utolsó időkben [Dán 2,28].

III. Ez a Krisztusnak előbb való tudása mind a jókat, s mind a gonoszokat illeti, de azonközben a gonosznak nem oka, sem a bűnnek nem oka, mely az embert a gonoszságra kényszeríti. Mert a bűn az ördögtől vagy az

embernek gonosz és feslett akaratjától. És az Istennek előbb való tudása annak sem oka, hogy az emberek elvesznek, mert ezt maguknak kell tulajdonítaniuk. Hanem az Istennek előbb való tudása elrendeli a gonoszokat, és határt vet nekik, mennyire kelljen nekik menni, és ezt avégre cselekszi, hogy noha magában gonoszok azok, mindazáltal Isten választottinak üdvösségükre háramljanak.

IV. Az elrendelés pediglen, avagy az Istennek öröktől fogván való elválasztása csak a jókra és az Istennek szerelmes fiaira néz, és ez oka az ő üdvösségüknek. Mert az ő üdvösségüknek gondját viseli, és azokat, amelyek ahhoz valók, elrendeli. Ezen az Istennek előbb való rendelésén úgy fundáltott a mi üdvösségünk, hogy a pokol kapui el nem fordíthatják azt (*Jn 10; Mt 16*).

V. Ezt az Istennek előbb való rendelését nem az ő titkai között kell keresnünk, hanem az Isten igéjében kell azt keresnünk, amelyben ez kinyilatkoztatik.

VI. Az Istennek igéje pedig a Krisztushoz vezérel minket, ő az életnek könyve, melybe mindenen beírattattanak, és az üdvösségre választattanak, kik az örök életet megnyerik. Mert így vagon írva: Elválasztott minket a Krisztusban e világ kezdeti előtt (*Ef 1*).

VII. A Krisztus pedig minden bűnösöket magához hív, és könnyebbé igér nékik, és valóban akarja, hogy minden emberek őhozzá menjenek, és nála lelkük nyugalmát találják [*Mt 11,28*]. Ezeknek magát az evangéliumban üdvözítőül nyújtja, és akarja, hogy az ige hallgattassék, és hogy a fülek be ne dugattassanak, avagy az ige el ne mulattattassék, se meg ne utáltattassék.

VIII. A mi örök életre való választásunkról azért sem a mi okosságunknak ítéletiből, sem a törvényből nem kell ítéletet tennünk, hogy avagy tobzódó és testi bátorságban való életre magunkat ne adjuk, avagy kétségbe ne essünk. Mert akik okosságunknak ítéletit követik e dologban, azoknak szívükben ilyen ártalmas gondolkodások támadnak, kiknek nehezen állhatnak ellene. Ha (úgy mondanak) Isten engemet az örök életre választott, nem kárhozhatom, akármilyen latorságot tegyek is. Viszont pedig, ha nem vagyok az örök életre választott, semmit nem használ nekem, akármilyen jót cselekedjem is, mert minden igyekezetim haszontalanok lesznek.

IX. Az elrendelés felől való igaz értelmet azért az evangéliumból kell tanulni. Mert abban nyilván mondatik, hogy Isten mindeneket a hitetlenség alá rekesztett, hogy mindenen könnyörüljön (*Róm 11*). És hogy nem kívánja senkinek is elvesztét (*Ez 18 & 33*), hanem hogy inkább megtérjenek mindnyájan, és a Krisztusban higgyenek (*1Jn 2*) [*1Tim 2,6*].

X. Akik azért Istennek kijelentett akaratjáról tudakoznak és oly rendet követnek, akit Szent Pál is a Rómabeliekhez írt levelében követett (ki az embert bűneinek ismeretire, a Krisztusban való hitre és az Isten parancsolatához való engedelmességre vezérli előbb, hogysem mint az örök elválasztásnak titkára), azoknak az Isten elválasztásáról való tudomány üdvösséges és nagy vigasztalást szerez.

XI. Hogy pedig meg vagyon írván, hogy sokan vannak a hivatalosak, de kevesen a választottak [Mt 20,16; 22,14], nem úgy kell érteni, mintha Isten nem akarná, hogy mindenek üdvözüljenek. Mert oka az istentelenek kárhozatának ez, hogy azok az Istennek igéjét avagy ugyan nem hallgatják, hanem vakmerőképpen megutálják, fülüket bedugják és szívüket megkeményítik, s így a Szentlélek Istennek útját, mintha ugyan berekesztik, hogy az ő munkáját bennük meg ne cselekedhesse, avagy bizony a hallott ígét semmire becsülik és megvetik. Hogy azért elvesznek, sem az Isten, sem az ő választása nem oka, hanem az önnön maga gonoszsága [1Pt 2,2kk, etc.].

XII. A kegyes ember az Istennek örök elválasztásának articulusról való elmélkedésében ennyire bátran elmehet, tudniillik, amennyire az az Istennek igéjében kinyilatkoztatott. Az Istennek ígéje pedig nekünk a Krisztust életnek könyvéül adja előnkbe, mely nekünk az evangéliumnak hirdettetése által megnyitogat és kiforgat, mert meg vagyon írván: Akiket elválasztott, azokat hívta (*Róm 8*). A Krisztusban kell azért az Atya Istennek örök választását keresnünk. Mert ő az ő örök tanácsában elvégezte, hogy azokon kívül, kik az ő Fiát, a Jézus Krisztust ismerik, és őbenne igazán hisznek, senkit üdvözíteni nem akar. Egyéb gondolkodásoknak a hívek szívéből teljességgel ki kell vettetni. Mert nem Istentől, hanem a sátánnak indításából származnak azok, kikkel az emberi nemzetségnek ellensége azt cselekszi, hogy ama gyönyörűséges vigasztalást avagy megerőtlenítse, avagy ugyan semmivé tegye, melyet ez üdvösséges tudományból vehetünk, tudniillik, amellyel bizonyosokká tétetünk, hogy csak kegyelemből, a mi érdemünk nélkül, a Krisztusban az örök életre vagyunk választatván, és hogy senki az ő kezéből ki nem ragadhat minket. Ezt pedig, a kegyelmes választást, nemcsak pusztán ígéssel, de ugyan esküvéssel jelentette ki az Úr, és a szakramentumokban nekünk megpecsétlette, kikről a mi nagy kísértetinkben meg kell emlékeznünk, és azokból vigasztalásokat kell vennünk, hogy az ördögnek tüzes nyilait megolthassuk.

XIII. Ezenközben mindazáltal nagy igyekezettel azon igyekezzünk, hogy az Isten akaratának regulája szerint rendeljük életünket, a mi hivatalunkat (amint a Szent Péter szól) erőssé tegyük [2Pt 1,10], és az Istennek kijelentett ígétől csak egy körömhegnyire se távozzunk el, mert az soha meg nem csal minket.

XIV. Ezzel az Isten örök elválasztásának rövid magyarázatával Istennek tisztessége teljesen neki megtulajdoníttatik, tudniillik, hogy az ő akaratának rendelése szerint csupán való [igaz] irgalmasságából, minden érdemünk nélkül, üdvözítsen minket [Ef 1,11]. Nem is adatik ok ezzel a tudománnyal ama nagy lelki háborúságokra, sem a testi bátorságban való életre.

NEGATIVA

Erről az articulusról való
hamis tudománynak megvetése.

Hisszük és értjük, hogy mikor Istennek az örök életre való választásának tudománya úgy magyaráztatik, hogy a megháborodott kegyes szívek semmi vigasztalást abból nem vehetnek, hanem inkább az által lelki sanyarúságba és kétségbeesésre vitetnek avagy a penitencia nélkül való gonosz életükben megerősítetnek, tehát ez az articulus nem az Isten igéjének regulája és akarata szerint magyaráztatik, hanem az emberi okosságnak ítéleti szerint, és ez a sátánnak indításából gonoszul cselekedtetik. Mert valamelyek meg vannak írva (úgymond az apostol) a mi tanúságunkra íratattanak meg, hogy a békességes tűrés [békétűrés] által és az írásoknak vigasztalási által reménységünk legyen (*Róm 15*).

Megvetünk azért minden tévelygéseket, kiket majd előszámlálunk.

I. Hogy Isten nem akarja, hogy minden emberek penitenciát tartsanak, és az evangéliumnak higgyenek.

II. Mikor Isten minket magához hív, hogy nem valóban kívánja azt, hogy minden emberek hozzámenjenek.

III. Isten nem akarja, hogy mindenek üdvözüljenek, hanem némelyek nem, bűnös voltukra nézve, hanem csak az Istennek tanácsából, végzéséből és akaratából a veszedelemre rendeltetnek, hogy ugyan nem nyerhetik meg üdvösségüket.

IV. Hogy nemcsak az Istennek irgalmassága és a Krisztusnak szent érdeme legyen a mi Istentől való elválasztásunknak oka, hanem mibennünk is legyen valami ok, mely okra nézve választott minket Isten az örök életre.

Ezek az értelmek mind hamisak, iszonyúak és káromlók, s velük a kegyes elméknek minden vigasztalási elvonattatnak, melyeket az evangéliumból és a szakramentumokkal való élésből vehetnének, és azért az anyaszentegyházban nem méltók, hogy elszenvedtessenek.

E rövid és együgyű igaz magyarázata azoknak az articulusoknak, kikről az Augustana Confessióban való tanítók között vetekedés és visszavonás volt.

S ebből a magyarázatból a kegyes, istenfélő ember akármely együgyű legyen is, az Isten igéjének egyaránt való értelme szerint és a katekizmusnak együgyű tudománya szerint észébe veheti, mi legyen igaz, és mi legyen hamis. Mert nemcsak a tiszta tudomány mondattatott és magyaráztatott meg, de még az ellenkező és hamis tudomány is megvettetett, és ama botránkozással teljes visszavonások igazán véghezvitetnek és megítéltetnek.

Engedje a jó nagy Isten, a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, hogy a Szentléleknek kegyelme által őbenne mindnyájan egy értelemben egyesek [egyek] lehessünk, és a kegyes egyezésben, ki Istennek tesség, állhatatosan megmaradjunk. Ámen.

XII. EGYÉB ERETNEKEKRŐL ÉS HITTŐL SZAKADTAKRŐL,

KIK SOHA NEM VETTÉK AZ AUGUSTANA CONFESSIÓT

Hogy hallgató gondolkodással nekünk ne tulajdoníttassanak afféle eretnokségek és hittől szakadások, imez okáért, hogy azokról a felül való magyarázatban nyilvánvaló emlékezetet nem tettünk, gondoltuk, hogy azokat az articulusokat ez írásnak végében előszámláljuk, amelyekben a mi időnkbeli eretnekek az igazsággal egyet nem értnek, és a mi tiszta tudományunkkal és vallásunkkal ellenkeznek.

AZ ANABAPTISTÁKNAK TÉVELYGÉSÜK

Az anabaptisták sokfelé szakadoztak, kik közül némelyek több, s némelyek kevesebb tévelygésben vannak. Közönségesen mindazáltal oly tudományt vallanak, mely sem az anyaszentegyházban, sem a közönséges rendben, sem a honnvaló rendben el nem szenvedtethetnek.

Az anabaptisták articulusi,
kik az anyaszentegyházban el nem szenvedtethetnek.

I. Hogy Krisztus az ő testét, vérét nem a szűz Máriának méhéből vette légyen föl, hanem az égből hozta.

II. Hogy a Krisztus nem igaz Isten légyen, hanem csak egyéb szenteknél feljebbvaló, mert a Szentléleknek több ajándékot vette, hogysémmint valamely más szent ember.

III. Hogy a mi Isten előtt való igazságunk nemcsak a Krisztus érdemében áll, hanem csak a mi megújulásunkban és a mi jámborságunkban, akiben járunk. Az pedig az anabaptistáknak igazsága nagy részéből választott és néminemű embertől gondolt szentségben áll, és bizonyára semmi nem egyéb, hanem valami új barátok élete.

IV. Hogy a meg nem kereszteltetett gyermekek Isten előtt nem bűnösök, hanem igazak és ártatlanok, és hogy azok abban az ő ártatlanságukban, mikor még okosságuk nincs, a keresztség nélkül (ki nélkül az ő vélekedésük szerint nem szűkölködnek) üdvösséget nyernek, és így megvetik az anabaptisták az eredendő bűnről való teljes tudományt, s egyebeket is, melyek abból függnék.

V. Hogy a gyermekcskéket nem kell megkeresztelni, mígnem okosságukkal élhetnek, és hitükről vallást tehetnek.

VI. Hogy a keresztyének gyermeki ebből az okból, hogy keresztyén és hű atyáktól születettek (még a keresztségnek fölvétele előtt is), valóban szenteknek és az Isten fiai között valóknak tartassanak. Mely okból a gyermekcskék keresztségét is nem nagyra becsülik, s azon sem igyekeznek, hogy a gyermekcskék megkereszteltessenek. Ez pedig az ígéretnek nyilvánvaló ígéivel

ellenkezik, mert az csak azokat illeti, akik az Istennek kötését megtartják, és azt meg nem utálják.

[VII.] Hogy nem igaz anyaszentegyház legyen az, akiben még valami bűnösök találatnak.

[VIII.] Hogy nem kell sem prédikációt hallgatni azokban a templomokban, akiben valaha a pápisták misét mondtak.

[IX.] Hogy az istenfélő embernek semmi közének ne kellessék lenni afféle egyházi szolgálkkal, akik a Krisztus evangéliumát az Augustana Confessiónak értelme szerint hirdetik, és az anabaptisták tévelygését feddik, és hogy afféle egyházi szolgáltnak senkise szolgáljon, se munkálkodjék, hanem őket teljességgel távoztassa.

Az anabaptisták articulusi,
kik a közönséges rendben [in politia] nem szenvedhetők.

I. A fejedelemségnek tisztí az Újtestamentumnak idejében nem oly életnek neme, ki Istennek kedves legyen, és tőle jóvallattassék.

II. Hogy a keresztyén ember jó és sérelem nélkül való lelkiismerettel nem viselhet fejedelemséget, és hogy még a birodalom alatt valók is fejedelmeknek segítségét (hogy az az ő birodalmával, melyet Istentől vett a birodalom alatt valóknak oltalmazására, éljen) nem kelljen kérniük.

III. A keresztyén ember jó lelkiismerettel nem esküdhetik meg sem esküvésével fejedelméhez, avagy akármí előttejáromjához való engedelmességét nem ígérheti.

IV. Hogy a fejedelem jó lelkiismerettel az Újtestamentumnak idejében bűnös embereket halállal meg nem büntethet.

Az anabaptisták articulusi,
kik a honnvaló rendben [in oeconomia] nem szenvedtethetnek.

I. Hogy az istenfélő ember jó lelkiismerettel tulajdon jószágot nem tarthat, hanem hogy öneki akármí jószága legyen is, azt mind közhelyre kellessék vinni.

II. Hogy a keresztyén ember jó lelkiismerettel sem vendégfogadóságot, sem kalamárságot nem üzhet, sem fegyvert nem csinálhat.

III. Hogy a hitben különöző házasok egymástól elválhatnak, és más személlyel, ki a hitben avagy vallásban nem különöz [különbözik], összeházasulni szabad.

SCHWENKOFELDIÁNUSOKNAK
[Schwenckfeld és követőinek]
TÉVELYGÉSÜK

I. Hogy mindazok, valakik Krisztust test szerint teremtett állatnak [secundum carnem creaturam] mondják, nem jutottak az uralkodó mennyei királynak igaz ismeretire.

II. Hogy a Krisztusnak teste a fölmagasztaltatás által úgy vett minden isteni tulajdonságokat, hogy Krisztus, amennyiben ember, hatalommal, erővel, méltósággal, dicsőséggel, az Atyával és az igével az állatnak grádicsában [in gradu et statu essentiae] teljességgel egyenlő legyen, úgyhogy immár a Krisztusban való két természet egy állat [essentia] legyen, ugyanazon tulajdonságú, azon akaratú és azon dicsőségű, és hogy a Krisztusnak teste a Szentháromságnak állatjához való legyen.

III. Hogy az igének hirdettetése, a prédikáltatott és hallással vétetett ige ne legyen az az eszköz, ki által a Szentlélek Isten az embereket tanítaná, a Krisztusnak üdvösséges ismeretét adná, és igaz penitenciát, hitet és új engedelmességet szerezne bennük.

IV. Hogy a keresztségnek vize ne legyen oly eszköz, ki által az Úr az Isten fiaiban való fogadottságot megpecsételi, és újonnan születést [újjászületést] szerez.

[V.] Hogy a kenyér és a bor a szent vacsorában nem oly eszköz, kikkel Krisztus az ő testét, vérének osztogatná.

[VI.] Hogy a kegyes ember, ki a Szentlélek által igazán újonnan született, ez életben Istennek törvényét teljesen megtarthatja és betöltheti.

[VII.] Hogy az ne legyen Krisztusnak igaz anyaszentegyháza, amelyben nem gyakorlattatik a mindenek előtt való kirekesztés avagy az anyaszentegyházból való kitiltás, és e kitiltásnak néminemű kiváltképpenváló módja és, amint közönségesen mondatik, rendeltetett szertartása.

[VIII.] Hogy afféle egyházi szolga egyéb embereket hasznosan nem taníthat, sem igaz szakramentumokat nem oszthat, valaki ő maga meg nem újult, újonnan nem született, és nem ugyan valóban igaz.

AZ ÚJ ARIÁNUSOK TÉVELYGÉSE

Hogy Krisztus nem igaz állatja és természeti szerint való Isten, ki az Atyával és a Szentlélekkel állatjában egy volna, hanem az Atyával egyetemben úgy ékesített meg isteni méltósággal, hogy az Atyánál kisebb legyen.

AZ ÚJ SZENTHÁROMSÁG TAGADÓKNAK TÉVELYGÉSÜK

Ez teljességgel új eretnecség, ki ennek előtte az Istennek anyaszentegyházában nem hallattatott, tudniillik azoké, akik azt vélik, tanítják és vallják, hogy nemcsak egy örök isteni állatja legyen az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek, hanem amint az Atya, a Fiú és a Szentlélek három különböző személy, így mindenik személynek különböző és a több személyektől

elválasztatott állatja vagyon. És ezek közül némelyek azt tartják, hogy mindenik állatban egyenlő hatalmú, bölcsességű, méltóságú és dicsőségű, mint más három szám szerint való emberek is állatjuk szerint egymástól különbözők, és elválasztattak. Némelyek azt tartják, hogy azok a három személyek és állatok úgy egyenlők, állatjukra és tulajdonságukra nézve, hogy azért csak az Atya Isten legyen igaz Isten.

Ezeket és ezekhez hasonló tévelygéseket, s még azokat is, akik ezektől függenek és ezekből következnek, megvetünk és kárhoztatunk, úgymint kik hamisak és eretnekséggel rakvák, és kik az Isten igéjével, a három bevétetett vallással, az Augustana Confessióval, annak Mentségével, a Smalcaldiai Articulusokkal és a Luther Katekizmusival ellenkeznek. Mely eretnekségeket minden híveknek, akár kicsinyek, s akár nagyok legyenek azok, távoztatniuk kell, ha örök üdvösségükben kárt nem akarnak vallani.

Ennek bizonyosságára pedig, hogy e felül való írásban legyen befoglaltatván mindnyájunk hite, tudománya és vallása (kiről az utolsó napon az igaz bírónak, az Úr Jézus Krisztusnak készek vagyunk számot adni), és hogy e tudomány ellen semmit, sem alattomban, sem nyilván szólni avagy írni nem akarunk, hanem hogy Istennek segítségéből abban állhatatosan meg akarunk maradni, igaz isteni félelemben és Isten szent nevének segítségül hívásában, tulajdon kezünk írásával e summa szerint való írás alá írtunk.

Sapien I. [Bölcsesség könyve 1,11] Custodite vos a murmuratione, quae nihil prodest, & a detractone parcite linguae: quoniam os mentiens occidit animam [Kerüljétek a hasztalan zúgolódást, és óvjátok nyelveteket a rágalalmazástól, mert a száj, amely hazudik, megöli a lelket].

Sequuntur nomina eorum,
qui libro Concordiae, in eodemque contentae
huic Epitomae praemisso solenni iuramento Anno 1596.
subscripserunt.

Ioannes Reczes Senior [Reczés János]
Georgius Tokoitch Senior [Tokoyth György]
Stephanus Klazekouitth Senior [Klaszekovich István]
Leonhardus VVidos Senior [Vidos Lénárd]
Georgius Murakeozi [Muraközy György]
Ambrosius Jazkay [Jasz kay Ambrus]
Gregorius Karolij [Károly Gergely]
Emericus Papay [Pápai Imre]
Andreas Budeus [Budaeus András]
Georgius Koztolani [Kosztoláni György]
Matthias Musich [Musits Mátyás]
Ioannes Perich [Perich János]
Ioannes Ruber [Ruber János]
Stephanus Kelemenouich [Keleminovich István]
Emericus Tethenij [Tétényi Imre]
Daniel Tethenij [Tétényi Dániel]
Gregorius Pithyracus [Pythiraeus Gergely]
Ioannes Soos [Soós János]
Ioachimus Styber [Stieber Joachim]
Michael Benkoczy [Benkóczy Mihály]
Georgius Z. Georgueolgi [Szentgyörgyvölgyi György]
Ioannes Kreutterer [Kreutterer János]
Ioannes Algerus [Algerus János]
Ioannes Scharlapaur [Scharlapaur János]
Andreas Cheke [Csíki András]
Georgius Lynduaeuss [Lyndvaeus György]
Ioannes Dyanouich [Dianovits János]
Benedictus Pyrus [Pyrus Benedek]
Nicolaus Lynbetich [Lynbetich Miklós]
Stephanus Comarinus [Komári István]
Matthaeus Kenezij [Kenézy Máté]
Ambrosius Poliani [Polyáni Ambrus]
Ioannes Zeremlienij [Szeremliny János]
Ioannes Kola [Kola János]
Ioannes Somogi [Somogyi János]
Ioannes Keormendi [Körmendi János]
Martinus Kazdagh [Kazdagh Márton]
Andreas Reoyteoki [Röjtöki András]

Emericus Papai [Pápai Imre]
 Ioannes Chepreghius [Csepregi János]
 Stephanus Keormendi [Körmendi István]
 Basilius Franck [Frank Balázs]
 Matthias Letenie Z. georgi [Letenyesszentgyörgyi Mátyás]
 Petrus Papay [Pápai Péter]
 Michael Rusa [Rusa Mihály]
 Lucas Transylvanus [Erdélyi Lukács]
 Ambrosius Samariai [Samarjai Ambrus]
 Vitus Altenmarckter [Altenmarckter Vitus]
 Adamus Metzlerus [Metzler Ádám]
 Ioannes Cziczak [Cziczak János]
 Anthonius Juanij [Iványi Antal]
 Michael Parthas [Parthasy Mihály]
 Franciscus Zennyesi [Szennyesy Ferenc]
 Gregorius Saghodi [Ságodi Gergely]
 Paulus Heghedus [Hegedűs Pál]
 Michael F. Kerezturni [Keresztúri Mihály]
 Ioannes Foris [Fóris János]
 Iacobus Talabor [Talabor Jakab]
 Gaspar Belechych [Belechich Gáspár]
 Stephanus Berdoczi [Berdóczy István]
 Georgius Tsebenich [Tsebenich György]
 Nicolaus Jaghodich [Jagodich Miklós]
 Michael Zuonarich [Zvonarics Mihály]
 Martinus Rhecius [Rhecius Márton]
 Stephanus Chepreghinus [Csepregi István]
 Laurentius Steinhackerus [Steinhacker Lőrinc]
 Georgius Z. Miklosi [Szentmiklósi György]
 Basilius Teompeor [Tömpör Balázs]
 Christophorus Felxerus [Felxer Kristóf]
 Ioannes Mallo [Mallo János]
 Stephanus Magyarinus [Magyari István]
 Basilius Küzeoghinus [Kőszeghy Balázs]
 Nicolaus Anchneforeus [Anchneforeus Miklós]
 Andreas Beeothe de Ku. [Beythe András]
 Gregorius Miskoczi [Miskolczy Gergely]
 Ambrosius Hegij Szerdahelinus [Hegy Ambrus, Szerdahelyi]
 Matteus Vegh Baraniaij [Végh Máté, Baranyai]
 Petrus Komari [Komári Péter], qui postulante Ecclesia iurans & ipse
 Zakonii, in aedibus parochialibus in peculiarem chartam (quam & hodie apud

fratrem nostrum Dominum Iohannem Rheces depositam habemus) propria mana de verbo ad verbum hoc modo consignavit.¹⁸

Ego Petrus Chapi aliter Comari hactenus minister ecclesiasticus Zakoniensis, juro per DEUM conditorem coeli & terrae & Christum eius Spiritumque Sanctum: quod subscripturus sum scriptis Prophetarum & Apostolorum ac Symbolis illis tribus, nempe Apostolico, Nicaeno & Athanasii, ac Augustanae Confessione, imo toti Libro Formulae Concordiae quia haec consentiunt cum orthodoxa doctrina a temporibus Apostolorum propagata. Et si nunque [nunc] subscriberem Libro Concordiae tamen iuro nequaquam velle, de articulis controversis ab eo recedere. Quia Liber Concordiae habet simplicem sensum, seu intellectum, de coena Domini, de persona Christi: de communicatione idiomatum seu de proprietatibus humani corporis, de libero arbitrio, de praedestinatione. Rursus contradico omnibus haeresibus sacramentariorum, anabaptistarum, papistarum, & cunctis pugnantibus cum praedicta doctrina authentica.

Hoc vel certe simili iuramento praemisso subscripserunt & praecedentes omnes, licet praedictus Petrus Chiapi post habito hoc iuramento ad primum suum vomitum per enormem apostasiam redierit.¹⁹

NYOMTATTATOTT

Keresztúrátt Manlius János által.

---

¹⁸ Aki az egyház követelésére maga is esküt téve Szakonyban a parókian külön lapon (mely ma is megvan letétben Reczés János urunknál) sajátkezűleg szóról szóra így írta alá.

¹⁹ Én, Chapi, másként Komári Péter, ez idő szerint szakonyi egyházi szolga, esküszöm Istenre, a mennynek és földnek teremtőjére, és Krisztusra s az ő Szent Lelkére, hogy aláírok a próféták és apostolok írásainak és ama három hitvallásnak, nevezetesen az Apostolinak, a Niceainak és az Athanasiusinak, meg az Ágostai hitvallásnak, úgyszintén az egész Egyezés Könyvének, minthogy ezek az apostolok ideje óta hirdetett orthodox tannal egyetértenek. És bárha most aláírom az Egyezés Könyvét, mindazáltal esküszöm, hogy a vitás cikkeket illetőleg sohasem térek el attól. Mivel az Egyezés Könyve foglalja magában a tiszta értelmet avagy felfogást az Úr vacsorájáról, Krisztus személyéről, a sajtóságok közléséről, vagyis az emberi természet tulajdonságairól, a szabad akaratról, a praedestinációról. Viszont ellentmondok a szakramentáriusok, anabaptisták, papisták minden eretnekségének és a fentebbi hiteles tannal ellenkező tanoknak.

Ezzel vagy bizonyára hasonló előrebocsátott esküvel írták alá az előzőek mindnyájan, bár az előbb említett Chapi Péter utóbb, ezen eskü letétele után, a maga korábbi okádékához szertelen apostasia által visszatért.

Utószó.

Az ág. hitv. evangélikus egyház Régi Emlékeinek sorozatát nem ok nélkül nyitottuk meg az Egyezés Könyvével.

E könyvecske, illetőleg annak elüljáró beszéde, egyebektől ezúttal eltekintve, egy régtől vitatott s ránk, ág. hitv. evangélikusokra nézve felette fontos kérdést dönt el. E kérdés a magyarhoni reformáció eredeti jellemére vonatkozik. Református atyánkfiai közül ugyanis egyik-másik tudós történetíró, a történeti igazság nyilvánvaló meghamisításával, úgy állítja oda a dolgot, mintha hazánkban Luther szelleme egyházalkotó erővel eredetileg fel sem is lépett volna, sőt, hogy – mint legújabban Mokos Gyula mondja²⁰ – „a reformált egyházat a vallásújítás (sic!) megindítójáról lutheránusnak nevezték ugyan nálunk is, azonban Melanchthon rokonabb szellemének hatása alatt inkább philippista, illetőleg kryptokálvinista lett az, úgyszólván a svájciak iratainak elterjedése után – azokban látván tudományos rendszerbe foglalva saját hitelveit – nyíltan azokhoz csatlakozott anélkül, hogy megakadályozhatta volna, hogy némelyek azoknak ellenök mondván tőlük (!) külön ne váljanak, és külön egyházakat ne alakítsanak”. Így történt, hogy – ugyancsak a nevezett történetíró szerint – „nálunk külön szervezkedett a kálvinista egyház mellett az ágostai hitvallás és a Formula Concordiae alapján a lutheri, valamint a vallás szabad gyakorlásának klasszikus földjén, Erdélyben, az unitárius”.

Eszerint tehát Magyarországon a reformált egyház alakult volna meg kezdettől fogva előbb philippista, illetőleg kryptokálvinista, aztán nyíltan kálvinista szellemben, s azt csak *félreértésből* nevezték lutheránusnak s ágostai hitv. evangélikusnak; tehát az 1523-iki budai s az 1525-iki rákosi törvénybe is csak tévedésből került bele, hogy „a lutheránusok fejtétellel büntetendők... a lutheránusok megégetendők” – s György budai könyvkereskedőt is csak tévedésből égették meg Luther írásainak terjesztése miatt, valamint egyebeket is. Hát, ha e vakmerő állítást csupán a tudatlanság számlájára írhatnók, úgy még csak meg lehetne azt bocsátani; de lehetetlen abból a szinte nevetséges hivatkozást és rossz akaratot ki nem olvasni. Gyarló visszhangja ez az Isten országa főhelyei felett való versengésnek.

Kié az elsőség? Kálviné, Melanchthoné avagy tán az utolsó sorba került Lutheré? Nos én azt hiszem: egyiké sem, hanem egyes-egyedül az Úré, akinek ők mindannyian hűséges szolgálói s gyarló eszközei voltak. Miattuk ugyan a történeti igazságot kár meghamisítani. Azoknak nagyságát, akik egész életüket az igazság szolgálatára szentelték, ferdítéssel öregbíteni nem lehet.

Az a tény, hogy Magyarországot a reformáció eszméinek eredetileg Luther szelleme hódította meg, s hogy itt kezdetben más reformált egyház, mint

²⁰ L. Protestans Szemle III. k. 1891. "A dunántúli ág. evang. egyház megalakulása és 1598-iki törvénykönyve" c. cikkét a 364-ik lapon.

az ágostai hitv. evangélikus, illetőleg lutheránus egyház nem volt, annyira kétségtelen, hogy e felett komoly s az igazságot mindennél jobban szerető tudósoknak vitatkozásba bocsátkozni tisztára felesleges dolog volna.

Kérdéses csakis az lehet, hogy az eredeti lutheri vagy ág. hitv. evangélikus egyházból mikor váltak ki hazánkban a megmásított ágostai hitvallás, illetőleg utóbb egészben a Kálvin szellemét s értelmét valló elemek?

Hát ez már igenis vitás dolog, mert a kiválás nem egyidőben s nem egyszerre, hanem csakis lassan s fokozatos átalakulás útján történt. S ez a könyvecske, illetőleg – mint mondám – annak elüljáró beszéde épp erre a kiválásra vet fényt úgy, amint az a dunántúli részeken végbement.

A református történetírók – így épp a dunántúli részekre vonatkozólag régebben Tóth Ferenc,²¹ újabban ugyancsak Mokos Gyula azt állítják, hogy Dunántúl már jóval a csepregi colloquium (1591) előtt külön szervezett református egyház volt, sőt – Mokos szerint – „a Duna síkjain s a dunántúli vidék lankáin úgyszólván kizárólag csak református hívek laktak, s csakis a Fertő környékén találtak a Formula Concordiaenek is buzgó szószólói”. S épp ez alapon állítják a nevezett református történetírók, hogy már Huszár Gál [1512?-1575] s utána Beythe István [1532?-1612?] is református püspökök voltak.

E merész állítást már Fabó András is alaposan cáfolgatta,²² adatokkal igazolván, hogy a nyílt szakadás, vagyis a Kálvin értelmére hajló elemek kiválása az ágost. hitv. evangélikus egyházból s a külön református egyház szervezése csakis a csepregi értekezlet után történt meg, s hogy épp azért Beythe István is evangélikus superintendens volt. S adatai ugyancsak nyomatékosak s érdekes fényt vetnek a dunántúli reformált felekezeti viszonyokra. Avagy nem érdekes adat-e épp a vitatott kérdés szempontjából, hogy a tősgyökeres lutheránus Sopron még 1570-ben is a dunántúli kálvinizmus gyúpontjául tartott Pápáról hitt papot, s még pedig a szintén reformátusnak reklamált Sztárai Mihályt, hogy Beythe István előbb maga is soproni magyar pap volt, és mint ilyen, állása elfoglalása előtt, csakhogy a kálvinizmusnak még a gyanúja se férközhessék hozzá, ortodox superintendens előtt új vizsgálatot tett, hogy a csepregi colloquium előtt a fő lutheránusokkal, még későbbi nagy ellenfelével, Reczés Jánossal [?-1599] is teljes egyetértésben élt, s 1587-ben márc. 12-dikén a legtekintélyesebb és leghíresebb csepregi lutheránus gyűlésben hirdette ki azokat az evangélikus egyházi kánonokat, melyeket a Sopron megyei ág. hitv. evang. seniorok szerkesztettek, s amelyek 1598-ban nyomtatásban is megjelentek?

De végérvényesen eldönti a kérdést magának a csepregi colloquiumnak története és az az egykorú bizonyíték, amelyet épp az Egyezség Könyvének fent említett elüljáró beszéde szolgáltat.

---

²¹ A helv. vallástételt tartó a dunai ref. Püspökök élete stb. Győr 1808.

²² Beythe István életrajza. Pest 1866.

A csepregi colloquium megtartását egyenesen a titkon mindinkább terjedő s szakadással fenyegető kálvinista, helyesebben Karlstadt- s Zwingli-féle (kiváltképpen az úrvacsorára vonatkozó) tanok terjedése tette szükségessé.

Németországban e veszedelemnek 1577-ben az ún. „Formula Concordiae”-vel akarták útját állani, de az a concordia még nagyobb discórdiára vezetett, s ennek hullámai átsaptak hozzánk is, s legjobban feltornyosultak éppen Dunántúl. Két hatalmas, mondhatni erőszakos egyéniség, Beythe István ág. hitv. evangélikus superintendens s németújvári pap és Reczés János csepregi ág. hitv. evangélikus esperes és pap állottak egymással szemben.

A vidék hatalmas ura, Nádasdy Ferenc gróf [1555-1604] látván, hogy a mindinkább kiélesedő hitviták elvégre is teljes meghasonlásra, sőt szakadásra vezetnek, különösen Stansith Horváth Gergelynek [1558-1597], a szepesi dinasztának és alispánnak ösztökélésére, aki Sculteti Szörényt [?-1600], Wagner Márton [1547-1590] bártfai evang. pap hivatalbeli utódát, felszentelés végett az akkoriban tiszta lutheránus Grácba kísérve épp nála időzött, elhatározta, hogy az egyházi béke helyreállítása céljából értekezletet hív össze. Ez értekezlet 1591. jún. 2. és 3-dikán Csepregen meg is tartották, s abban Nádasdy Ferenc grófon és a Grácból akkorra már visszatérő Stansith Horváth Gergelyen s Sculteti Szörényen kívül igen sok világi s egyházi férfiú vett részt. Nádasdy Ferenc gróf meghívására természetesen megjelent ott maga Beythe István is, s a vita főként az Ágostai Hitvallás 10-ik, vagyis az úrvacsoráról szóló cikke felett úgyszólván kizárólag Beythe István és Sculteti Szörény között folyt. A második napon azonban hirtelen félbeszakadt, mert Beythe István a vitát folytatni nem akarván, nagy haragra gyúlva (ira vehementi exarsit) a gyűlést fiával, Andrással [1564-1599?] együtt bosszúsan (indignabandus) odahagyta.

Erre Nádasdy Ferenc gróf, mint elnök, Beythe Istvánt legyőzöttnek nyilvánítva kijelenté, hogy uradalma papjait rövid idő múlva összehívja, s csakis olyanokat tűr meg birtokán, akik az Ágostai Hitvalláshoz ragaszkodnak.

Ez rövidre fogva a híres csepregi colloquium története.

Hallgassuk meg most már az egykorú tanút, az Egyezés Könyve elüljáró beszédét, amely minden valószínűség szerint Reczés János esperes tollából került ki.

Ez elüljáró beszéd szerint, amelynek adatai úgy látszik eddig teljesen ismeretlenek voltak, „édes hazánkban az evangéliom tündöklő világossága” kizárólag Luther szellemében és értelmében gyúlt ki és terjedt el, s „az akkori keresztyén tanítók nem választottanak más Confessiót, hanem bevették az Augustana Confessiót, és aszerént tanítottanak egyebeket is, és abban való állhatatos megmaradásukról mind Isten, mind az ő anyaszentegyháza előtt tudományt tettek. *S ennek az vallásnak* őrizésére és Isten után való oltalmazására s az egész anyaszentegyháznak itt az ti (ti. Nádasdy) uraságtok tartományában való igazgatására választott Superintendensül ama tudós és istenfelő *Zegedi Mathe Praedikator*; ki megemlékezvén tisztiról gondot is viselt, egyezésben és nagy békességben tartván az ő tiszt alatt való anyaszentegyházat. Ennek az árnyékvilágból való kimúlása után (anno 1585)

idejére és *tudományára* nézvéen választatott *Beythe István* Praedikator ugyanazonképpen, mint amaz első, hogy semmit az Isten igéjéből vétetett *Augustana Confessio* szerént való isteni tiszteletben meg ne változtatna, hanem az szerént tanítana. Erre a mi *közönséges gyűlésünkben fogadást* is tett, de minémű szívvel és lelkiismerettel, azt az ő utolsó cselekedetei megjelentik. Mert gondviseletlenségéből avagy inkább ugyan akaratjából lassan-lassan az *Carolostadius* (tehát még csak nem is a Zwingli vagy Kálvin!) dögletes tudományának hintegetői az ti uraságtok tartományába bemászkaltnak, és az előbbi igaz és üdvösséges tudományt változtatván botránkozást szerzettenek”.

Reczés és társai ezt látván tisztük szerént intették Beythe Istvánt a velük való „előbbi egyezségre”, ámde ő a tan tisztaságának megóvása érdekében nem tett semmit, hanem csak hagyta, halogatta a dolgot. Sőt „mikor leginkább gondviseleése kívántatott, akkor magát béres szolgává tevén, tisztit letette s közülünk kiment”.

Ekkor mit tehettek egyebet a hithű evangélikus pásztorok, mint hogy az anyaszentegyház gondját magukra véve, 1597 elején, nem minden célzat nélkül éppen Hegyfaluban, ahol őt superintendensükké választották, gyűlést tartottak, és „mind Isten, s mind az ő anyaszentegyháza előtt tudománt” tettek, s mert Beythe István őket olyan ügyükben, mely sokaknak üdvösségére való volt, elhagyta, ők sem akarták őt tovább superintendensüknek tartani, hanem hivataláról letették, és ezt „levelükben neki meg is jelentették”.

Beythe István erre éktelen haragra gerjedt, s kiket addig „szerelmes atyjafiainak tartott”, azokat most egyik hozzájuk intézett (valószínűleg hivataláról lemondó) levelében „fejenként lopóknak, paráznáknak, emberöldöklőknek, hüttül szakadtaknak és mindenféle fertelmes bűnökben heverőknek” nevezte.

Ez indította Reczéséket, hogy midőn az Egyezés Könyvét,²³ mint hitvallásukat magyar nyelven kiadták, előszavukban elmondják a szakadásnak történetét, s egyszersmind uruk, Nádasdy Ferenc gróf előtt a rájuk szórt rágalomokkal szemben magukat igazolják.

Nádasdy Ferenc gróf nekik adott igazat, s éppen azért mindazoknak a papoknak, akik birtokain hivataloskodni akartak, az Egyezés Könyvét alá kellett írniok.

A könyv ezen aláírásokkal ellátva 1598-ban „Keresztúrat Manlius János által” meg is jelent. Az aláírások azonban már korább, a Szakonyban 1596-ban tartott gyűlésen megtörténtek, amit egy véletlen körülményből tudunk meg. Mikor ugyanis a kéziratot sajtó alá rendezték, végül egy pótlást csatoltak a névsorhoz, amelyben elmondják, hogy Chapi, aliter Komári Péter, a szakonyi egyház papja, noha a szakonyi parókián szintén aláírta az Egyezés Könyvét és meg is esküdött arra, utóbb hitehagyottá lett, s újra visszatért „korábbi okádékához”.

---

²³ [Az Utószóban az Egyezés Könyve értelemszerűen a Formula Concordiae-t jelenti.]

Sőt épp e véletlen körülménynek köszönhetjük azt is, hogy ismerjük immár azt az esküformát is, amelyet az aláíraskor használtak, amennyiben a Chapi aliter Komári Péter esküjét szó szerint is közlik.

Érdekes, hogy az aláírás és eskü szövege latin nyelven van szerkesztve. Azért szükségesnek látom, hogy legalább az esküt magyar szövegben is közzétegyem. Hangzik pedig ilyen formán:

„Én, Chapi, másként Komári Péter, ez idő szerint szakonyi egyházi szolgáló, esküszöm Istenre, a mennynek és földnek teremőjére, és Krisztusra s az ő Szent Lelkére, hogy aláírok a próféták és apostolok írásainak és ama három hitvallásnak, nevezetesen az Apostolinak, a Niceainak és az Athanasiusinak, meg az Ágostai hitvallásnak, úgyszintén az egész Egyezés Könyvének, minthogy ezek az apostolok ideje óta hirdetett orthodox tannal egyetértenek. És bárha most aláírom az Egyezés Könyvét, mindazáltal esküszöm, hogy a vitás cikkeket illetőleg sohasem térek el attól. Mivel az Egyezés Könyve foglalja magában a tiszta értelmet avagy felfogást az Úr vacsorájáról, Krisztus személyéről, a sajátságok közléséről, vagyis az emberi természet tulajdonságairól, a szabad akaratról, a praedestinációról. Viszont ellentmondok a szakramentáriusok, anabaptisták, pápisták minden eretnekségének és a fentebbi hiteles tannal ellenkező tanoknak”.

Beythe Istvánnak a superintendensi hivatalról való letétele után az ág. hitv. evangélikus anyaszentegyház vezetése Reczés János kezébe került, aki is épp azzal mutatta meg, hogy őt a mozgalom megindítására nem személyes motívumok készítették, hogy a superintendensi címet holtáig elhárította magától, s csakis annak tisztét gyakorolta esperestársaival teljes egyetértésben, s igen valószínű, hogy épp ez alapon tartották őt utóbb egyesek valószínű superintendensnek.

Egyébként kétségtelen előttem, hogy Reczés János egyéniségét és törekvéseit általában igen balul ítélik meg protestáns történetíróink. Szinte közvéleménnyé lett az 1599-ben ismeretlen szerzőtől (talán épp Beythe István András fiától) írt és kiadott „Az igaz Körözyénökteől meg hasonlot confessionariusoknak ragalmazó Articulusok ellen irattatott *Igaz mentség*” című irat alapján, hogy a dunántúli ág. hitv. evangélikus egyházban bekövetkezett visszavonásnak, egyenetlenségnek és szakadásnak – mint maga az írás szerzője mondja – Reczés János és „az ő tisztösségkívánása” az oka. S csodálatos, hogy ez állítást még a mi Fabónk is készpénznek veszi, s anélkül, hogy olvasta volna, mások szavára elhiszi, hogy „a megmagyarított Formula Concordiae előszavában Beythe szemtelenül gyaláztatik” – , s örül, hogy a 70 éves aggastyánnak akadt megbosszulója, ti. a már említett „Igaz mentség” írója.²⁴

Hát aki az „Egyezés Könyve” előszavát elolvassa, épp ellenkező eredményre jut, s kénytelen megállapítani, hogy amily szerény (azon idők szokásához és az adott körülményekhez képest) a Reczésék hangja, oly durva, ne mondjam szemtelen az „Igaz mentség” írójéé. Hiszen Reczés egyebet sem tesz, mint hogy egész tárgyilagosan előadja az ág. hitv. evangélikus

²⁴ L. Beythe I. életrajza. Pest, 1866. 38 l.

anyaszentegyházban támadt veszedelmes visszavonás és az abból származott szitkoknak okait, s védekeznek az ellene és társai ellen szórt utálatos rágalomokkal szemben, amiknek rejtett célja az ő igaz tudományuk gyűlölséggé tétele volt. Míg Beythét hivatalbeli hűtlensége miatt kérdőre nem vonták, addig neki ő és társai „szerelmes atyafiak” voltak, sőt Beythe épp Reczést a maga helyettesítésével is megbízta „kieresztvén őt – az „Igaz mentség” írója szerint is – a gyülekezetek vizitálására is”. Amint azonban az Ágostai hitvallás védelmére keltek, s a titkon terjedő Karlstadt-féle s Zwingli-féle tanok ellen sikraszálltak, és Beythét felelősségre vonták, sőt hivataláról letették, maga Beythe azonnal „káromló levelet küldte rájuk, és elnevezte őket fejenként lopóknak, paráznáknak, emberöldöklőknek, hittől szakadtaknak és mindenféle fertelmes bűnökben heverőknek”. Az „Igaz mentség” írója pedig Reczést egyenesen azzal rágalmazza meg, hogy: „Amíg köztetek jára, csak borral háromszáz forint árával tódátok visitálását meg. Kit közöletek kurvafiának szidott, kit egyéb ondoksággal. Ez végre kellett volna-e gyakran valakit közitőkbe eresztetni, hogy megevett-ivott volna mindönötökből? Annak kivüle is tudjátok, kinek méhét, kinek könyvecskéit és kinek egyéb marhácskáját eltolvajlotta és szegőnyített, nyomorított bennetök”.

S mit és mint felel mind e súlyos vádra Reczés János? Urasága színe és személye előtt kérde egyenesen Beythétől: „Látta-e ő nekünk olyan bűnökben való életünket, amineműket kinyomtatott s álnokul reánk kiáltott?” S aztán az Írásból olvassa fejére, hogy még ha látta volna is, akkor is Krisztus regulája szerint kellett volna vele, mint vétkessel szemben eljárnia, s őt a gyülekezet elé állítania. De – úgymond – „mikor és melyikünkkel cselekedte ezt Beythe István?” S ha nem látta, hanem csak hallotta, nos hát elő vele, mondja meg kitől hallotta? „Igaz ember nem lehetett az, hanem csak afféle csélcsap ember”. S aztán – ugyancsak folyton az Írásból érvelve – ráolvassa a képmutatás bűnét. „Mert – úgymond – az ő maga felől való ítéletit cselekedeti hamisítja: Bár többről ne, hanem csak szegény Kálmán deák dolgáról (kit kezével ölt meg) gondolkodjék is, szemetőt talál Beythe István a maga háza előtt is, csak győzze söpörni, gerendát talál a maga szömében is, csak vethesse ki”. De e cselekedeteit – teszi hozzá – „Isten ítéletire hagyjuk, mert tudjuk, ki mondta azt: Enyém a bosszúállás és én megfizetek”.

Szemtelen beszéd ez?

Nem; ez az erős, sziklaszilárd hitű s egyháza igazait rendíthetetlenül s őszintén védő egyházi szolgának szava, aki tudja s nyíltan vallja, hogy „Isten igéjéből vétetett hite, tudománya és vallása miatt üldöztetik és szidalmaztatik”. S ennek igazolása végett adja ki az Egyezés Könyvét, mint az Ágostai hitvallás igaz értelmének bővebb kifejtését.

Egyezés Könyve! Formula Concordiae! Elég a szót kimondani s szinte megborzadnak tőle. Pedig éppenséggel nincs okunk rá. Nem barát, ellenfél költötte e műnek veszett hírét, s mi felültünk neki; legtöbbször anélkül, hogy azt az Egyezés Könyvét láttuk s olvastuk volna.

Hát itt van.

Értsük meg már egyszer mi, ág. hitv. evangélikusok, hogy ez az irat méltán foglal helyet a mi szimbolikus irataink között, hogy az valóban a mi egyezségünk: a lutheri reformáció szellemének s értelmének leghívebb letéteményese.

Kegyeletes és tiszteletre méltó ok hívta életre, evangéliumi igazságnak hirdetése, s a vitázó lelkek egyezségének megteremtése a célja.

Nem ez irat támasztotta a vitákat, ellenkezőleg, félszázados vitát fejezett be a mi evangélikus egyházunkban, amidőn kiválásra kényszerítette közülünk azokat, akiknek eleitől fogva „más szellemök” vala.

Megállt a meg nem másított ág. hitvallás alapján, s ennek félszázados emlékünnepe 1580. jún. 25-én emelte fel szavát, hogy ne legyen tovább kétség a lutheri egyház álláspontja iránt, s ezzel eminens értelemben vett egyházi szükségletnek tett eleget. Bűn ez? Hát más történeti s jogilag szervezkedett egyházak ugyanezt nem cselekedték meg? S nem kellett-e ezt elsősorban annak az egyháznak megcselekednie, melynek eredeti alapját, a meg nem másított Ágostai hitvallást, a megmásított s bizony színtelen, ne mondjam elvtelen Ágostai hitvallás 1540-től kezdve háttérbe szorította, sőt eredeti címét és elüljáró beszédét bitorolva már-már teljesen kiszorította? Hiszen maga Chemnitz mondja, hogy: „plerisque ignota et vix unquam visa fuit prima editio”!²⁵

Igen, ennek a lenézett s gyűlölt Egyezség Könyvének köszönhetjük, hogy ág. hitv. evangélikusok maradtunk. Mert ez a könyv tárta fel s fejtette ki az eredeti ág. hitvallás s ezzel Lutherünk reformációjának igazi értelmét; ez tartózhatta fel Németországban és hazánkban is a Melanchthon engedékeny s minden ellentétet elsimítani kész álláspontja következtében mindinkább terjedő s erősödő kálvinizmust hódító útjában, s teremtett közöttünk egyezséget.

A kálvinisták kiváltak – s mi megmaradtunk lutheránusoknak.

Baj ez? Ellenkezőleg, ha igazán lutheránusok leszünk és maradunk, a legnagyobb áldás. Isten országának itt e földön nemcsak egy szerve van; de minden szervnek, tagnak megvan a maga sajátos charismája. Ezt fejtsse ki minden szerv, minden tag híven, becsülettel a közjóra, akkor betölti élethivatását. A mi ág. hitv. evangélikus egyházunknak megvan a maga sajátos charismája, s e charisma nem a legutolsó.

Csak hálával gondolhatunk tehát azokra a hithű evangélikus férfiakra, akik úgy Németországban, mint hazánkban a lutheri reformáció eredeti jellemét s értelmét tisztán megőrizni s utódaikra szent örökségképpen ráhagyni igyekeztek. Őszinte és becsületes törekvés vezérelte őket. Nem akartak ők más (s ennek a „Liber Concordiae” elüljáró beszédében határozott kifejezést is adnak), csak azt, hogy egyházunkban az áldatlan vitáknak vége legyen, s az Isten Igéjére alapított, meg nem másított Ágostai hitvallásnak igaz értelme nyilvánvaló legyen, s a Szentlélek segedelme által fenntartassék és tovább plántáltassék, vagyis – mint ezt Reczésék a maguk elüljáró beszédében mondják: „az Isten szent igéjének igazságát, azt az drága kincset tartsa meg

---

²⁵ [Az első kiadást legtöbben nem ismerték, s alig volt valaha látható.]

nekünk és az mi maradékainknak, hogy abból bőséges gyümölcsöt teremtsünk az örök életre”.

Oly időket élünk, amikor felette szükséges, hogy az övékhez hasonló törekvés hassa át a mi lelkünket is, mert bizony kezdünk nagyon is elszínteledni. Legyen tehát e kis könyvecske a rá következőkkel egyetemben is egyik hathatós eszköze az ág. hitv. evangélikus köztudat felébresztésének és a mi igazainkhoz való ragaszkodás és hűség megerősítésének.

Értsük meg e könyvecskéből, hogy evangélikus egyházunk fundamentuma ma és mindörökké egyedül a Jézus Krisztus és az ő evangélioma, hogy a hitnek és életnek egyedüli regulája az Istennek szent igéje, s minden értelemnek és tanításnak ítélő bírója a próféták és apostolok szent írása.

Értsük meg, hogy más regulánk s bíránk nincsen, hogy még azokat a hitvallásainkat is, melyek a megjelölt alapon a mi értelmünket s tanításunkat foglalják magukban, a Szent Írás ítélő széke elé kell állítanunk, mert a bírói méltóság csakis azt illeti meg, s mert a mi hitvallásaink „csak bizonyágot tesznek a mi hitünk felől, és azt magyarázzák: hogy nyilván legyen, minémű értelemben vették a Szent Írást és mint magyarázták azt azok a tudósok, akik abban az időben éltek, és micsoda okokkal vetették meg és kárhoztatták a Szent Írással ellenkező tudományokat”.

Ezt értsük meg, s akkor annak a hitvallásunknak, amely az „Egyezés Könyve” sokak előtt gyűlöletes nevét viseli, mint a hit és tudomány szabadsága becikkelyezőjének evangélikus egyházunkban csak tisztelettel s hódolattal adózhatunk.

Azért pedig, hogy e hitvallásunk legelső magyar fordítása immár kezünkben van, csak áldhatjuk az isteni gondviselést!

Dr. Masznyik Endre